

ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 85, 86 Σ. ΕΟΚ*

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Π. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Διδάκτορας Νομικής Πανεπιστημίου Αμβούργου,
Δικηγόρου Αθηνών

Α' Εισαγωγή, Ι. Τό κοινοτικό δίκαιο κατά τών περιορισμών του ανταγωνισμού – Σκοπός και περιεχόμενο, ΙΙ. Οί έννομες συνέπειες τής παραβάσεως τών άρθρων 85, 86 Σ. ΕΟΚ, 1. Οί διοικητικές έννομες συνέπειες, 2. Οί άστικές έννομες συνέπειες, Β' Η άπαίτηση αποζημιώσεως για παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ. ΕΟΚ, Ι. Η άπαίτηση αποζημιώσεως για παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ. ΕΟΚ και τό ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, ΙΙ. Η άπαίτηση αποζημιώσεως για παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ. ΕΟΚ και τό έλληνικό δίκαιο, 1. Έλλειψη ειδικής διατάξεως, 2. Οί γενικές διατάξεις, 3. Άδίκημα υπό τήν έννοιαν του άρθρου 914 ΑΚ ως γενεσιουργός λόγος τής αξιώσεως αποζημιώσεως, α. Η διάταξη του άρθρου 914 ΑΚ, αα. Γενικά, ββ. Οί προϋποθέσεις τής άδικοπρακτικής εϋθύνης: ανθρωπίνη συμπεριφορά, παράνομη συμπεριφορά, ζημία, ύπαιτιότητα, αιτιώδης σύνδεσμος, γγ. Ειδικότερα: παράνομη συμπεριφορά («τό παράνομο»), β. Η παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ. ΕΟΚ ως «παράνομο» υπό τήν έννοια του άρθρου 914 ΑΚ, αα. Γενικά, ββ. Η Νομολογία, γγ. Η Έπιστήμη, γ. Συμπέρασμα, 4. Άλλα προβλήματα σχετικά μέ τήν άγωγή αποζημιώσεως κατ' άρθρο 914 ΑΚ, α. Δικαιοϋχοι και ύπόχρεοι προς αποζημίωση, βάρος αποδείξεως, λόγοι αίροντες τό παράνομο, λόγοι αίροντες τόν καταλογισμό, ύψος αποζημιώσεως, συντρέχον πταΐσμα, β. Παραγραφή, καθ' ύλη και κατά τόπο άρμόδιο δικαστήριο, γ. Γενική αξίωση προς παράλειψη, γενική αξίωση προς παροχή (πράξη), χρηματική ποινή, προσωπική κρύτηση, καταβολή ύσφαλείας, άσφαλιστικά μέτρα.

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τό κοινοτικό δίκαιο κατά τών περιορισμών του ανταγωνισμού – Σκοπός και περιεχόμενο

Μέ τήν Συνθήκη περί ίδρυσεως τής Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Σ. ΕΟΚ) τά συμβαλλόμενα Κράτη άποφάσισαν νά δημιουργήσουν έναν ένιατο χώρο, τήν Κοινή Άγορά, μέσα στην όποία θά κινούνται έλεύθερα έμπορεύματα, πρόσωπα, ύπηρεσίες και κεφάλαια. Για τόν σκοπό αυτό πρόεβλεψαν, μεταξύ άλλων, τήν κατάργηση τών δασμών και ποσοτικών περιορισμών κατά τήν εισαγωγή και

* Η παρούσα εργασία έχει ως βάση τή γραπτή εισήγηση του συγγραφέα στά πλαίσια τής ομάδας εργασίας υπό τήν προεδρία του καθηγητού του Πανεπιστημίου Aarhus (Δανία) Peter Germer, τήν όποία ή Έπιτροπή τών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έξουσιοδότησε νά μελετήσει τό πρόβλημα τής άπαιτήσεως αποζημιώσεως για παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ στά 10 Κράτη-Μέλη. Σκοπός τής ομάδας, ήταν, μέ τήν μελέτη του προβλήματος αυτού, νά δώσει στην Έπιτροπή τών ΕΚ τήν δυνατότητα νά κρίνει, κατά πόσο χρειάζεται έναρμόνιση τών εθνικών νομοθεσιών στον τομέα αυτό, ώστε νά έπιτευχθεί ένιατο επίπεδο παροχής προστασίας στα Κράτη-Μέλη τής ΕΟΚ.

Κυριότερες συντομογραφίες: ΑΒΙ = Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften, ΑΚ = Άστικός Κώδιξ, αριθμ. = αριθμός, ΑρχΝ = Άρχειον Νομολογίας, Cahiers = Cahiers de Droit Européen, CMLRev. = Common Market Law Review, δηλ. = δηλαδή, ΔικΕΚ = Δικαστήριο τών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕΔ = Έπιθεώρησις Έμπορικού Δικαίου, ΕΕΝ = Έφημερίς Έλλήνων Νομικών, έπ. = έπόμενα, ΕρμΑΚ = Έρμηνεία Άστικού Κώδικος, GRUR Int. = Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht - Internationaler Teil, κ.ά. = και άλλα, και άλλοι, ΚΠΔ = Κώδιξ Πολιτικής Δικονομίας, ΜΔΕΒΕ = Μηνιαίο Δελτίο Έμπορικού και Βιομηχανικού Έπιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, ΝοΒ = Νομικό Βήμα, ό.π. = όπου παραπάνω, παρατήρ. = παρατήρηση, ΠΚ = Ποινικός Κώδιξ, RHDJ = Revue Hellenique de Droit International, Σ.ΕΟΚ = Συνθήκη περί ίδρύσεως τής Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητος, Συλλ. = Συλλογή άποφάσεων του ΔικΕΚ, WuW = Wirtschaft und Wettbewerb.

έξαγωγή έμπορευμάτων, τήν εισαγωγή κοινού έξωτερικού δασμολογίου έναντι τρίτων χωρών και τήν έξάλειψη τών πάσης φύσεως έμποδίων στην έλεύθερη διακίνηση τών προσώπων, τών υπηρεσιών και τών κεφαλαίων. Η Συνθήκη στηρίζεται στην ιδέα ότι ή δημιουργία τής Κοινής Άγοράς θά έχει ως άποτέλεσμα τήν αύξηση τών έμπορικών συναλλαγών μεταξύ τών Κρατών-Μελών και έπομένως τήν ανάπτυξη τής οικονομικής δραστηριότητας, πράγμα τό όποιο, σέ συνδυασμό και μέ τήν προοδευτική προσέγγιση τής οικονομικής πολιτικής τών Κρατών-Μελών, θά όδηγήσει σέ συνεχή επέκταση τών έθνικών οικονομιών και άνύψωση του βιοτικού επιπέδου τών λαών τής Κοινότητας (πρβλ. άρθρα 2,3 Σ. ΕΟΚ)¹. Κύριος μοχλός για τήν επίτευξη του ύψηλου αυτού στόχου είναι οι έπιχειρήσεις, οι όποιες ανταγωνίζονται μεταξύ τους για τήν κατάκτηση τής αγοράς τών 300 εκατομμυρίων καταναλωτών. Άπό τόν ανταγωνισμό μεταξύ τών έπιχειρήσεων όφελούνται σημαντικά οι έθνικές οικονομίες και οι καταναλωτές. Η αύξημένη οικονομική δραστηριότητα αύξάνει τόν οικονομικό πλούτο, προκαλεί τεχνολογική πρόοδο, δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και συνεπάγεται νέα έξοδα για τό Κράτος. Ο ανταγωνισμός μεταξύ τών έπιχειρήσεων δίνει στους καταναλωτές τήν δυνατότητα νά αγοράζουν περισσότερα, τεχνικά πιά έξελιγμένα και φθηνότερα προϊόντα².

Οι θετικές αυτές επιδράσεις του ανταγωνισμού χάνονται όμως, εάν οι κρατικοί φραγμοί που κατάργησε ή Συνθήκη, όπως π.χ. απαγορεύσεις εισαγωγών, ύψηλοι δασμοί και ποσοτικοί περιορισμοί, αντικατασταθούν μέ ιδιωτικούς που θά δημιουργήσουν οι έπιχειρήσεις. Εάν λ.χ. δύο ή περισσότερες έπιχειρήσεις συμφωνήσουν μεταξύ τους, αντί νά ανταγωνίζονται, νά μοιράσουν τίς αγορές ή νά πουλούν τά προϊόντα τους στην ίδια ακριβώς τιμή κ.τ.τ., τότε είναι προφανές ότι όλα τά πλεονεκτήματα του ανταγωνισμού που αναφέρθηκαν πιά πάνω εξαφανίζονται. Η κατάργηση τότε τών φραγμών του διακρατικού έμπορίου που έπιχειρεί ή Συνθήκη δέν οδηγεί πιά στό επιθυμητό αποτέλεσμα.

Επίσης είναι προφανές ότι δέν άρκει νά ύπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ τών έπιχειρήσεων, αλλά επί πλέον δέν πρέπει αυτός νά νοθεύεται από τά Κράτη-Μέλη. Αυτό συμβαίνει π.χ. όταν τά τελευταία παρέχουν κρατικές ενισχύσεις στις έθνικές τους έπιχειρήσεις. Για τόν λόγο αυτό ή Σ.ΕΟΚ έθεσε ως έναν από τους βασικούς στόχους της τήν έγκαθίδρυση καθεστώτος που νά εξασφαλίζει άνόθευτο ανταγωνισμό εντός τής Κοινής Άγοράς (πρβλ. Προοίμιο και άρθρο 3στ τής Συνθήκης). Πράγματι τά άρθρα 85-94 Σ.ΕΟΚ περιέχουν ένα σύνολο κανόνων, οι όποιοι αποβλέπουν στην δημιουργία πλήρους και άνόθευτου ανταγωνισμού, δηλ. ανταγωνισμού μή περιοριζόμενου λ.χ. από συμφωνίες μεταξύ έπιχειρήσεων ή νοθευόμενου από μονομερή μέτρα τών Κρατών-Μελών υπέρ τών έθνικών έπιχειρήσεων.

Τό σύστημα ρυθμίσεως του ανταγωνισμού που προαναγγέλλει τό Προοίμιο και τό άρθρο 3στ και έγκαθιδρύουν τά άρθρα 85-94 τής Συνθήκης διαιρείται σέ τρία τμήματα: «Κανόνες εφαρμοστέοι επί τών έπιχειρήσεων» (άρθρα 85-90), «Πρακτική ντάμπινγκ» (άρθρο 91), «Κρατικές ενισχύσεις» (άρθρα 92-94). Τήν παρούσα εργασία ενδιαφέρουν, λόγω του αντικειμένου της, μόνον οι κανόνες που εφαρμόζονται επί τών έπιχειρήσεων, και κυρίως οι κανόνες τών άρθρων 85,86 Σ.ΕΟΚ. Αυτοί αποτελούν τό κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού ή, όπως πιά σωστά πρέπει νά λέγεται τό δίκαιο κατά τών περιορισμών του ανταγωνισμού (Kartellrecht, Antitrust-Law)³.

Σύμφωνα μέ τό άρθρο 85 § I Σ.ΕΟΚ «...απαγορεύονται όλες οι συμφωνίες μεταξύ έπιχειρήσεων... και κάθε έναρμονισμένη πρακτική που δύνανται νά έπηρεάσουν τό έμπόριο μεταξύ Κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα τήν παρεμπόδιση, τόν περιορισμό ή τήν νόθευση του ανταγωνισμού εντός τής κοινής αγοράς...».

Σύμφωνα μέ τήν § 3 του ίδιου άρθρου «οί διατάξεις τής § I δύνανται νά κηρυχθούν άνεφάρμοστες σέ κάθε συμφωνία ή κατηγορία συμφωνιών μεταξύ έπιχειρήσεων... και σέ κάθε έναρμονισμένη πρακτική..., ή όποια συμβάλλει στην βελτίωση τής παραγωγής ή τής διανομής τών προϊόντων ή στην προώθηση τής τεχνικής ή οικονομικής προόδου, εξασφαλίζοντας συγχρόνως στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα από τό όφελος που προκύπτει, και ή όποια α) δέν επιβάλλει στις ενδιαφερόμενες έπιχειρήσεις περιορισμούς μή άπαραίτητους για τήν επίτευξη τών στόχων αυτών, και β) δέν παρέχει στις έπιχειρή-

1. Η ιδέα τής δημιουργίας ενός ενιαίου οικονομικού χώρου, όπου θά κινούνται έλεύθερα κυρίως τά έμπορεύματα γεννήθηκε τό 1945 και βρήκε τήν πρώτη τής υλοποίηση στην Συνθήκη περί Δασμών και Έμπορίου (1947), γνωστή ως G. A. T. T. Βλ. λεπτομέρειες C. Pliopoulos. *Gemeinschaftsunternehmen im EGKS - und EWG - Kartellrecht*, Baden-Baden, 1986. σελ. 22 επ.

2. Οι μηχανισμοί τής αγοράς δέν είναι οι μόνοι, στους όποιους στηρίζεται ή Συνθήκη για την προαγωγή τών έθνικών οικονομιών και τήν ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου τών λαών τής Κοινότητας. Ειδικές ρυθμίσεις για τά γεωργικά λ.χ. προϊόντα αποβλέπουν στη στήριξη του εισοδήματος τών άγροτών, τό Κοινωνικό και τό Περιφερειακό Ταμείο αποβλέπουν στην ενίσχυση ομάδων πληθυσμού μέ χαμηλό εισόδημα και περιφερειών μέ χαμηλό επίπεδο ανάπτυξεως κ.ά.

3. Κανόνες περί άθεμίτου ανταγωνισμού, όπως αυτοί είναι γνωστοί από τίς έθνικές νομοθεσίες (λ.χ. Ν. 146/1914) δέν περιέχονται στην Συνθήκη.

σεις αυτές την δυνατότητα καταργήσεως του ανταγωνισμού επί σημαντικού τμήματος των σχετικών προϊόντων».

Σύμφωνα με την § 2 του άρθρου 85 «οί απαγορευόμενες δυνάμει του παρόντος άρθρου συμφωνίες...είναι αυτοδικαίως άκυρες».

Από τις διατάξεις αυτές συνάγεται ότι σχετικά με τις περιοριστικές του ανταγωνισμού συμφωνίες ή Συνθήκη εισήγαγε το σύστημα της κατ'άρχην απαγορεύσεως με δυνατότητα όμως εξαιρέσεως⁴.

Σύμφωνα με το άρθρο 86 εξ'άλλου «...απαγορεύεται, κατά το μέρος που δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ Κρατών μελών, ή καταχρηστική έκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσποζούσης θέσεώς τους εντός της κοινής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της...».

Η απαγόρευση του άρθρου 86 είναι απόλυτη. Έξαιρηση κατά το πρότυπο της § 3 του άρθρου 85 δέν προβλέπεται από την Συνθήκη⁵. Τα άρθρα 85 και 86 Σ.ΕΟΚ αποτελούν το πρωτογενές δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού, δηλ. το δίκαιο που καθιερώνεται από την ίδια την Συνθήκη.

Το άρθρο 87 Σ.ΕΟΚ τέλος αναθέτει στο Συμβούλιο να εκδώσει (μετά από πρόταση της Έπιτροπής και διαβουλεύσεις με την Συνέλευση) τους αναγκαίους Κανονισμούς και Όδηγίες για την εφαρμογή των αρχών που αναφέρονται στα άρθρα 85 και 86. Η διάταξη του άρθρου 87 είναι σημαντική, διότι σ'αυτήν στηρίζεται το παράγωγο δίκαιο του ανταγωνισμού, δηλ. το δίκαιο που δημιουργείται από τα αρμόδια νομοθετικά όργανα της Κοινότητας. Με βάση το άρθρο 87 Σ.ΕΟΚ το Συμβούλιο εξέδωσε σειρά Κανονισμών, με τους οποίους έρρυθμισε στις λεπτομέρειές τους θέματα τόσο ουσιαστικού όσο και δικονομικού δικαίου, σχετιζόμενα με την εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 Σ.ΕΟΚ. Το σημαντικότερο από τα νοθετήματα αυτά είναι ο Κανονισμός αριθμ. 17/62 του Συμβουλίου⁶. Ακολουθούν διάφοροι Κανονισμοί του Συμβουλίου, με τους οποίους όρισμένες κατηγορίες συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων εξαιρούνται από την εφαρμογή του άρθρου 85 § 1 Σ.ΕΟΚ. Τέτοιοι Κανονισμοί είναι ο Κανονισμός αριθμ. 19/65, σχετικά με τις συμφωνίες αποκλειστικής πωλήσεως⁷ – συμπληρούμενος από τους Κανονισμούς της Έπιτροπής αριθμ. 1983/83 και 1984/83⁸ – ο Κανονισμός αριθμ. 2821/71, σχετικά με τις συμφωνίες εξειδικεύσεως, έρευνας και αναπτύξεως⁹ – συμπληρούμενος από τους Κανονισμούς της Έπιτροπής αριθμ. 417/85¹⁰ και 418/85¹¹ αντίστοιχα – και τέλος ο Κανονισμός αριθμ. 2349/84, σχετικά με τις συμφωνίες περί άδειων έκμεταλλεύσεως διπλωμάτων εύρεσιτεχνίας¹².

Για την καλλίτερη κατανόηση του συστήματος προστασίας του ανταγωνισμού που εισήγαγε η Συνθήκη πρέπει να αναφερθούν τέλος και τά εξής: Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Κανονισμού 17/62 οι συμφωνίες, αποφάσεις και κάθε έναρμονισμένη πρακτική, τις οποίες αναφέρει το άρθρο 85 § 1, ως και η έκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως του άρθρου 86 της Συνθήκης απαγορεύονται χωρίς να απαιτείται προηγούμενη απόφαση για τόν σκοπό αυτό. Αυτό σημαίνει ότι ή απαγόρευση των άρθρων αυτών είναι άμεσης εφαρμογής, δηλ. τά έθνικά δικαστήρια ύποχρεώνονται να την σεβασθούν χωρίς να απαιτείται προηγούμενη απόφαση διοικητικών οργάνων¹³. Έξ'άλλου σύμφωνα με το άρθρο 3 του Κανονισμού 17/62 αρμόδιο διοικητικό όργανο προς διαπίστωση της παραβάσεως είναι ή Έπιτροπή. Αυτή ενεργεί είτε αυτεπάγγελτα είτε μετά από αίτηση των ενδιαφερομένων – Κρατών-Μελών ή ιδιωτών που αποδεικνύουν έννομο συμφέρον–. Σύμφωνα δέ με το άρθρο 9 του ίδιου Κανονισμού ή Έπιτροπή είναι αποκλειστικώς αρμόδια προς έκδοση της αποφάσεως άπαλλαγής του άρθρου 85 § 3 Σ.ΕΟΚ, δηλ. της αποφάσεως, με την οποία συγκεκριμένη συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων εξαιρείται από την εφαρμογή του άρθρου 85 § 1 Σ.ΕΟΚ. Οί σχετικές αποφάσεις της Έπιτροπής είναι διοικητικής φύσεως, αποτελούν δηλ. άτομικές διοικητικές πράξεις. Οί θιγόμενες επιχειρήσεις μπορούν να τις προσβάλουν βάσει του άρθρου 173 Σ.ΕΟΚ ένώπιον του Εύρωπαϊκού Δικαστηρίου (πρβλ. και άρθρ. 9 § 1 Κανονισμού 17/62).

Πέρα των διοικητικών μέτρων τό Κοινοτικό Δίκαιο έπαφίεται για την τήρηση των διατάξεων των άρθρων 85,86 και στον έλεγχο των έθνικών δικαστηρίων. Άγωγές ιδιωτών ένώπιον πολιτικών δικαστηρίων των Κρατών-Μελών μπορούν να έχουν επίσης ως αποτέλεσμα την (δικαστική) άναγνώριση της προσβολής των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Τουτο θεωρείται ως χρήσιμο συμπλήρωμα των διοικητικών

4. Πρβλ. και Κριμλής. Η ρύθμιση του ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων κατά τό ευρωπαϊκό κοινοτικό και τό ελληνικό δίκαιο, ΜΔΕΒΕ, 1980, Τευχ. 3, σελ. 159.

5. Βλ. και Emmerich, Kartellrecht, 4. Auflage, München, 1982, σελ. 384.

6. ABI. 1962, Nr. 13, σελ. 204. Βλ. και Κανονισμούς της Έπιτροπής αριθμ. 27/62 (ABI. 1962, Nr. 35, σελ. 1118) και 99/63 (ABI. 1963, Nr. 127, σελ. 2268) που εκδόθηκαν κατ'έξουσιοδότηση του Κανονισμού 17/62 για να ρυθμίσουν όρισμένα ειδικά θέματα.

7. ABI. 1965, Nr. 36, σελ. 533.

8. ABI. 1983, L 173/1 και L 173/5.

9. ABI. 1971, L 285/46.

10. ABI. 1985, L 53/1.

11. ABI. 1985, L 53/5.

12. ABI. 1984, L 219/15.

13. Emmerich, ό.π., σελ. 346.

άρμοδιοτήτων της Έπιτροπής, ώστε να εμπεδωθεί κατά πληρέστερο ακόμη τρόπο ο σεβασμός των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού εντός της Κοινής Αγοράς¹⁴. Βεβαίως δημιουργείται θέμα εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων, πράγμα, το οποίο βλάπτει την ασφάλεια του δικαίου. Στην λύση του προβλήματος αυτού βοηθούν σημαντικά οι κατευθυντήριες γραμμές που αναπτύχθηκαν από την Νομολογία και την Έπιστήμη¹⁵.

II. Οί έννομες συνέπειες της παραβάσεως των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ.

1. Οί διοικητικές έννομες συνέπειες.

Έφ' όσον κριθεί ότι συγκεκριμένες συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων ή ή συμπεριφορά μιάς ή περισσότερων επιχειρήσεων στην αγορά είναι αντίθετες αντίστοιχα προς τά άρθρα 85 § 1,3 και 86 Σ.ΕΟΚ, όπως αυτά συμπληρώνονται από τό παράγωγο δίκαιο και έρμηνεύονται από τό Εύρωπαϊκό Δικαστήριο, ανακύπτει τό πρόβλημα των έννόμων συνεπειών έκ της παραβάσεως αυτών των διατάξεων. Οί συνέπειες αυτές είναι σύμφωνα μέ τό Εύρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο δύο ειδών, διοικητικές και άστικές.

Οί διοικητικές έννομες συνέπειες προβλέπονται από τό παράγωγο κοινοτικό δίκαιο, και ειδικότερα από τόν Κανονισμό 17/62. Τό άρθρο 3 του Κανονισμού όρίζει ότι, άν ή Έπιτροπή διαπιστώσει παράβαση των άρθρων 85, 86 της Συνθήκης, δύναται να ύποχρεώσει μέ τήν σχετική απόφασή της (διοικητικού περιεχομένου) τίς συγκεκριμένες επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων να άρουν τήν παράβαση. Για να έξαναγκάσει μάλιστα τίς τελευταίες να συμμορφωθούν προς τήν απόφασή της ή Έπιτροπή έχει δικαίωμα βάσει του άρθρ. 16 § 1α να επιβάλλει μέ απόφασή της και χρηματικές ποινές ύψους 50.000 μέχρι 100.000 εύρωπαϊκές λογιστικές μονάδες για κάθε ήμέρα πού παρέρχεται άπρακτη. Έξ άλλου μπορεί και να τιμωρήσει επιχειρήσεις και μέ διοικητικό πρόστιμο, εάν από δόλο ή άμέλεια παρέβιασαν τά άρθρα 85 § 1 ή 86 Σ.ΕΟΚ (άρθρ. 15 § 2α του Κανονισμού 17/62)¹⁶.

2. Οί άστικές έννομες συνέπειες.

Η παράβαση των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ έχει και άστικές συνέπειες. Στην Έπιστήμη επικρατεί όμοφωνία ότι οί συνέπειες αυτές είναι κυρίως ή άκυρότητα, ή άπαίτηση έκ του άδικαιολογήτου πλουτισμού, ή αξίωση προς παράλειψη και ή άπαίτηση άποζημιώσεως¹⁷. Αναλυτικότερα τό άρθρο 85 § 2 όρίζει ότι οί συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων πού προσκρούουν στο άρθρο 85 § 1 και δέν μπορούν να λάβουν τήν άπαλλαγή του άρθρου 85 § 3¹⁸ είναι αυτοδικαίως άκυρες. Η άκυρότητα των συμφωνιών αυτών ρυθμίζεται δηλ. από τό ίδιο τό πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο. Γίνεται δεκτό ότι ή άκυρότητα αυτή δημιουργείται ipso jure από τήν στιγμή πού συντρέχουν οί προϋποθέσεις του άρθρου 85 § 1, ή δικαστική δέ απόφαση πού δέχεται τήν άκυρότητα έχει άπλως αναγνωριστικό χαρακτήρα. Η άκυρότητα του άρθρου 85 § 2 είναι άπόλυτη, δηλ. έπενεργεί ύπέρ και κατά παντός και έξετάζεται από τά δικαστήρια άυτεπαγγέλτως¹⁹.

Αντίθετα μέ τίς συμφωνίες πού προσκρούουν στο άρθρο 85, ή άκυρότητα των συμφωνιών πού προσκρούουν στο άρθρο 86 Σ.ΕΟΚ δέν ρυθμίζεται από τό κοινοτικό δίκαιο²⁰. Γίνεται όμόφωνα δεκτό στην Έπιστήμη ότι ό κοινοτικός νομοθέτης άφησε τό θέμα αυτό προς ρύθμιση στον έθνικό νομοθέτη. Η άκυρότητα λοιπόν είναι συνέπεια πάντοτε της έφαρμογής του έθνικού (άστικού) δικαίου.²¹ Έτσι

14. Βλ. Άπάντηση της Έπιτροπής στην έρώτηση του βουλευτή Vredeling, αριθμ. 519/72, ΑΒΙ. 1973, C 67/54.

15. Βλ. τίς σχετικές αποφάσεις του Εύρωπαϊκού Δικαστηρίου και σχόλια στους Ritter sé Langer/Niederleithinger/Ritter/Schmidt, Kommentar zum GWB, 6. Auflage, Neuwied/Darmstadt, 1982, § 1, EG. Nr. 123-127. Koch sé Grabitz, Kommentar zum EWG-Vertrag, 1. Auflage, München, 1984, Art. 85, Nr. 141, Emmerich, ό.π. σελ. 347-348, Κρεμλής, ό.π. σελ. 172, Κολοτούρου. Η έφαρμογή του άρθρου 85 ΕΟΚ από τά έθνικά δικαστήρια, EEN 1979, σελ. 465.

16. Για τήν έρμηνεία των σχετικών διατάξεων του Κανονισμού 17/62 βλ. άντί άλλων πολλών Pernice sé Grabitz Kommentar zum EWG-Vertrag, ό.π., Schröter sé v.d. Groeben/Boeckh/Thiesing/Ehlermann, Kommentar zum EWG-Vertrag, 3. Auflage, Baden-Baden, 1982, σελ. 1332 έπ.

17. Koch ό.π., αριθμ. 136-152, Karpenstein/Zur Hausen και Pipkorn sé v.d. Groeben κ.ά. ό.π., σελ. 1001 έπ., Ritter, ό.π., σελ. 143 έπ., 695.

18. Αυτό είναι τό νόημα της φράσεως «οί άπαγορευόμενες δυνάμει του παρόντος άρθρου συμφωνίες...». βλ. και Koch, ό.π. άρθρ. 85, αριθμ. 139.

19. Koch, ό.π., Karpenstein/Zur Hausen ό.π., Ritter, ό.π., σελ. 144, όπου και περισσότερες λεπτομέρειες για ειδικά θέματα της άκυρότητας.

20. Ως έκ της φύσεώς της ή άκυρότητα μπορεί να αναφέρεται μόνο σε δικαιοπραξίες, όχι σε άπλή επιχειρηματική δράση ή ένδοεπιχειρησιακά μέτρα, όπως π.χ. ή μείωση της παραγωγής (πρβλ. άρθρ. 86, β Σ.ΕΟΚ).

21. Πρβλ. άντί άλλων πολλών Ritter, ό.π. σελ. 695 μέ περαιτέρω παραπομπές.

στην Ελλάδα και την Γερμανία λ.χ. οί δικαιοπραξίες που προσκρούουν σε απαγορευτική διάταξη νόμου είναι σύμφωνα με το άρθρο 174 ΑΚ και αντίστοιχα την § 134 BGB άκυρες.

Η άκυρότητα έχει και περαιτέρω συνέπειες στις σχέσεις των συμβαλλομένων μερών. Δεν δικαιούνται να απαιτήσουν δικαστικώς την εκτέλεση των συμφωνηθέντων, ούτε να ζητήσουν αποζημίωση για την μη εκτέλεση²². Η τύχη καταβληθεισών παροχών θα κριθεί επίσης κατά το εθνικό δίκαιο. Με τον τρόπο αυτό δεν αποκλείεται να δημιουργηθεί μεταξύ των συμβαλλομένων αξίωση εκ του άδικαιολογήτου πλουτισμού²³. Στην Ελλάδα θα εφαρμοσθούν οί διατάξεις των άρθρων 904 επ. ΑΚ.

Η άκυρότητα αυτή καθ' εαυτή, ή έλλειψη αξιώσεως προς εκτέλεση, ή έλλειψη αξιώσεως αποζημιώσεως για μη εκτέλεση και ή απαίτηση εκ του άδικαιολογήτου πλουτισμού άφορούν άστικές συνέπειες στις μεταξύ των συμβαλλομένων σχέσεις. Έννομες συνέπειες άστικού δικαίου δημιουργούνται όμως και για τούς τρίτους. Γίνεται δεκτό στην Έπιστήμη ότι ο κοινοτικός νομοθέτης άφησε προς ρύθμιση στον εθνικό νομοθέτη τό θέμα του κατά πόσο τρίτοι ζημιούμενοι έχουν απαίτηση αποζημιώσεως και αξίωση προς παράλειψη εναντίον των επιχειρήσεων, των όποιων συγκεκριμένη συμφωνία προσκρούει στά άρθρα 85 ή 86 Σ.ΕΟΚ ή κατά της επιχειρήσεως, της όποιας συγκεκριμένη συμπεριφορά προσκρούει στό άρθρο 86 Σ.ΕΟΚ²⁴. Τό θέμα του κατά πόσο τό έλληνικό δίκαιο αναγνωρίζει στους τρίτους απαίτηση αποζημιώσεως και αξίωση προς παράλειψη ή άκόμη και αξίωση προς παροχή (πράξη) άποτελεί τό κύριο αντικείμενο της παρούσης έργασίας και αναπτύσσεται έκτενώς κατωτέρω (β. II).

Β' Η ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΩΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 85, 86 Σ. ΕΟΚ.

Ι. Η απαίτηση αποζημιώσεως για παράβαση των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ και τό Εϋρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο.

Τό 1973 τό Δικαστήριο των Εϋρωπαϊκών Κοινοτήτων (Δικ. ΕΚ) χαρακτηρισε τίς διατάξεις των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ ως διατάξεις άμεσης έφαρμογής, δηλ. ως διατάξεις που παρέχουν εϋθέως δικαιώματα στους θιγόμενους ή βλαπτόμενους από την παράβαση των. Αυτό έγινε στά πλαίσια δίκης με άφορμή άγωγή που υπέβαλαν βιομηχανίες ζαχαρέως κατά της Έπιτροπής των Εϋρωπαϊκών Κοινοτήτων (Έπιτροπή)²⁵. Τό ΔικΕΚ εξέδωσε προδικαστική άπόφαση, με την όποία επέτρεψε την παρέμβαση όργανώσεως ιταλών καταναλωτών (Unione Nazionale Consumatori) υπέρ της Έπιτροπής²⁶. Τήν άπόφασή του αυτή τό Δικαστήριο δικαιολόγησε με τό επιχείρημα ότι οί διατάξεις του Εϋρωπαϊκού Δικαίου κατά των Περιορισμών του Άνταγωνισμού «έχουν ως σκοπό, όχι μόνο να έξασφαλίσουν την άπρόσκοπτη λειτουργία της Κοινής Άγοράς, αλλά και να άποφέρουν πλεονεκτήματα στους καταναλωτές»²⁷.

Έπίσης με άφορμή τό βελγικό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας τό άρμόδιο βελγικό δικαστήριο έθεσε στό ΔικΕΚ μερικά έρωτήματα σχετικά με την έρμηνεία του άρθρου 86 Σ.ΕΟΚ²⁸. Στά πλαίσια της προδικαστικής αυτής παραπομπής (άρθρ. 177 Σ.ΕΟΚ) τό ΔικΕΚ άποφάνθηκε μεταξύ των άλλων ότι «έπειδή οί απαγορεύσεις που περιέχονται στά άρθρα 85 § 1 και 86 Σ.ΕΟΚ είναι ως έκ της φύσεώς τους κατάλληλες να άσκήσουν επίδραση στις σχέσεις μεταξύ προσώπων, γεννούν κατ' εϋθείαν (άμέσως) δικαιώματα υπέρ των τελευταίων, τά όποια (δικαιώματα) τά δικαστήρια των Κρατών-Μελών όφείλουν να διαφυλάττουν»²⁹.

Παρ' όλο ότι με την έρμηνεία αυτή των άρθρων 85 και 86 από τό ΔικΕΚ³⁰ λύθηκε τό πρόβλημα του εάν ιδιώτης (φυσικό ή νομικό πρόσωπο) δικαιούται να έγείρει άγωγή αποζημιώσεως λόγω παραβάσεως των άρθρ. 85, 86 Σ.ΕΟΚ, εν τούτοις παραμένει τό έρώτημα, υπό ποιες προϋποθέσεις είναι δυνατή ή έγερση της άγωγής αυτής. Τό Εϋρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο δεν περιέχει ρητή διάταξη που να δίνει άπάντηση στό έρώτημα αυτό. Τόσο κατά την κρατούσα γνώμη στην Έπιστήμη³¹ όσο και κατά

22. Βλ. Koch, ό.π. άρθρ. 85, άριθμ. 146.

23. Βλ. Koch, ό.π., *Pirkorn* σε v.d. Groeben κ.ά., ό.π., σελ. 1015.

24. Βλ. κατωτέρω Β.Ι.

25. Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις 41/73, 43-48/73, 50/73, 111/73, 114/73 - Société Anonyme Générale Sucrière κ.ά./ Έπιτροπή, Συλλ. 1973, σελ. 1465.

26. Προδικαστική άπόφαση της 11.12.1973, Συλλ. ό.π.

27. Συλλ. ό.π., σελ. 1469.

28. Υπόθεση 127/73, Belgische Radio en Televisie κ.ά./ SABAM κ.ά. (BRT-1), Συλλ. 1974, σελ. 51 επ.· πρβλ. BRT-II, Συλλ. 1974, σελ. 313 επ.

29. Συλλ. ό.π., σελ. 62. Όμοια και ή υπόθεση 155/73, Sacchi, Συλλ. 1974, σελ. 409 επ., 431 (άριθμ. 18). Βλ. και νεώτερη υπόθεση 37/79 Marty/Estée Lauder, Συλλ. 1980, σελ. 2481 επ., 2500 (άριθμ. 13).

30. Σύμφωνα με τό άρθρ. 164 Σ.ΕΟΚ τό ΔικΕΚ «έξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την έρμηνεία και έφαρμογή της παρούσης συνθήκης» και σύμφωνα με τό άρθρ. 177 Σ.ΕΟΚ τό Δικαστήριο άποφάνεται... επί της έρμηνείας της παρούσης συνθήκης».

31. Ullrich, Das Recht der Wettbewerbsbeschränkungen des Gemeinsamen Marktes und die einzelstaatliche Zivilgerichtsbarkeit,

τήν γνώμη τῆς Ἐπιτροπῆς³² τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοτικὸ Δίκαιο ἀφήνει τὴν ρύθμιση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ στὰ ἔθνη δίκαια. Τοῦτο βεβαίως σημαίνει ὅτι τὴν ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα, ποῖο εἶναι τὸ ἐφαρμοστέο οὐσιαστικὸ δίκαιο, θὰ τὴν δίνει κάθε φορά τὸ Ἰδιωτικὸ Διεθνὲς Δίκαιο τοῦ Κράτους, στὸ ὁποῖο ἔχει τὴν ἔδρα του τὸ δικάζον δικαστήριον³³. Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 26 ΑΚ «οἱ ἐνοχές ἀπὸ ἀδίκημα διέπονται ἀπὸ τὸ δίκαιο τῆς πολιτείας, ὅπου διαπράχθηκε τὸ ἀδίκημα». Τὸ ἑλληνικὸ δικαστήριον λοιπόν, τὸ ὁποῖο θὰ ἔχει διεθνή δικαιοδοσία γιὰ νὰ ἐκδικάσει τὴν ἀγωγή ἀποζημιώσεως ἰδιώτη λόγω παραβάσεως τῶν ἄρθρ. 85, 86 Σ.ΕΟΚ, τότε μόνο θὰ ἐφαρμόσει ἑλληνικὸ οὐσιαστικὸ δίκαιο, ὅταν ἡ Ἑλλάδα εἶναι ὁ τόπος, στὸν ὁποῖο ἐτελέσθη τὸ ἀδίκημα. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοῦσάπα δικαστήρια μποροῦν νὰ καταλήξουν στὴν ἐφαρμογὴ ἑλληνικοῦ οὐσιαστικοῦ δικαίου, ἐάν τὸ Ἰδιωτικὸ Διεθνὲς Δίκαιο τῆς Πολιτείας τους παραπέμπει στὸ ἑλληνικὸ δίκαιο.

Μὲ τὴν ἀποψη αὐτὴ δίνεται, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἀπάντηση μόνο στὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ ἐφαρμοστέου οὐσιαστικοῦ δικαίου. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ θέμα αὐτὸ τὸ πρόβλημα τῆς διεθνούς δικαιοδοσίας τῶν δικαστηρίων τῶν Κρατῶν-Μελῶν τῆς Κοινότητος ρυθμίζεται ρητῶς στὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοτικὸ Δίκαιο. Τὸ ἄρθρο 2 τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως «περὶ τῆς ἀρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς ἐκτελέσεως δικαστικῶν ἀποφάσεων ἐπὶ ἀστικῶν καὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων»³⁴, τὴν ὁποία τὰ Κράτη-Μέλη συνῆψαν κατ' ἐπιταγὴ τοῦ ἄρθρ. 220 Σ.ΕΟΚ, καθορίζει ὅτι τὰ πρόσωπα πού ἔχουν τὴν κατοικία τους σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ συμβαλλόμενα Κράτη μποροῦν κατὰ κανόνα νὰ ἐναχθοῦν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων τοῦ Κράτους αὐτοῦ (γενικὴ δωσιδικία τῆς κατοικίας). Κατ' ἐξαίρεση τοῦ κανόνα αὐτοῦ ἡ Συνθήκη καθορίζει καὶ εἰδικές δωσιδικίες (πρβλ. ἄρθρ. 5 ἐπ.), ὅπως λ.χ. τὴν δωσιδικία τοῦ ἀδικήματος. Στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωση ἡ ἀγωγή μπορεῖ νὰ ἐγερθεῖ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, στὴν περιφέρεια τοῦ ὁποίου διαπράχθηκε τὸ ἀδίκημα (ἄρθρ. 5 ἀριθμ. 3).

Μὲ τὴν Συνθήκη τῆς 25/10/1982³⁵ ἡ Ἑλλάδα προσχώρησε στὴν παραπάνω Εὐρωπαϊκὴ Σύμβαση. Ἐπειδὴ ὅμως ἀκόμη δὲν ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ἡ διαδικασία ἐπικυρώσεως τῆς Συνθήκης τῆς 25/10/1982 (πρβλ. ἄρθρ. 15 τῆς Συνθήκης), ἡ Εὐρωπαϊκὴ Σύμβαση περὶ τῆς ἀρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων κλπ. δὲν ἔχει ἀκόμη τεθεῖ σὲ ἰσχὺ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ τὸ θέμα τῆς διεθνούς δικαιοδοσίας τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων ρυθμίζεται πάντοτε ἀπὸ τίς σχετικές διατάξεις τοῦ ΚΠΔ. Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρ. 3 § 1 ἄλλοδαποὶ μποροῦν νὰ ἐναχθοῦν ἐνώπιον ἑλληνικῶν πολιτικῶν δικαστηρίων, ἐάν ὑφίσταται κατὰ τόπον ἀρμοδιότητα ἑλληνικοῦ δικαστηρίου, δηλ. ἐάν κατοικοῦν στὴν Ἑλλάδα (ἄρθρ. 22 ΚΠΔ) ἢ συντρέχει εἰδικὴ δωσιδικία (ἄρθρ. 27-40 ΚΠΔ)³⁶.

II. Ἡ ἀπαίτηση ἀποζημιώσεως γιὰ παράβαση τῶν ἄρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Δίκαιο.

I. Ἐλλειψη εἰδικῆς διατάξεως

Τὸ ἑλληνικὸ δίκαιο δὲν περιλαμβάνει εἰδικὴ διάταξη, ἡ ὁποία νὰ ρυθμίζει τὴν ἀποζημίωση λόγω παραβάσεως τῶν ἄρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Τὸ ἐρώτημα ἐπομένως τοῦ ἐάν τὸ ἑλληνικὸ δίκαιο παρέχει δικαίωμα ἀποζημιώσεως γιὰ μιὰ τέτοια παράβαση, θὰ κριθεῖ σύμφωνα μὲ τίς γενικές διατάξεις περὶ ἀποζημιώσεως.

2. Οἱ γενικές διατάξεις

Ἐπιπλέον ἡ ἀποζημίωση ὑφίσταται κατὰ τὸ ἑλληνικὸ δίκαιο μόνον ἐφ' ὅσον ὑπάρχει λόγος εὐθύνης πού ἀναγνωρίζεται ρητῶς ἀπὸ τὸν νόμο (γενεσιουργὸς λόγος ἀποζημιώσεως). Τέτοιοι

Berlin, 1971, σελ. 30 ἐπ., *Waelbroek*, σὲ Megret/Louis/Vignes/Waelbroek, *Le Droit de la Communauté Economique Européenne*, vol. 4, Bruxelles, 1972, σελ. 177. *Thiesing*, σὲ v.d. Groeben/Boeckh/Thiesing, *Kommentar zum EWG-Vertrag*, 2. Aufl., Baden-Baden, 1972, ἄρθρ. 85, παρατήρ. 83 ἐπ., *Mailänder*, σὲ Müller-Henneberg/Schwartz, *Gemeinschaftskommentar*, Teil II, 3. Aufl., 3. Lieferung, Berlin, 1972, σελ. 250 ἐπ., *Gleiss/Hirsch*, *Kommentar zum EWG - Kartellrecht*, 3. Aufl., Heidelberg, 1978, Art. 85, ἀριθμ. 441 (σελ. 256). *Temple Lang*, *Community Antitrust - Law - Compliance and enforcement*, CMLRev. 1981, σελ. 335, 337. *Ritter* ὁ.π. § 35, EG 14 ἐπ. (σελ. 1000 ἐπ.), *Pipkorn*, ὁ.π., ἄρθρ. 85, ἀριθμ. 105 ἐπ. (σελ. 1012 ἐπ.), *Koch*, ὁ.π., ἄρθρ. 85, ἀριθμ. 148 ἐπ. (σελ. 36 ἐπ.). Ἀντίθετος μόνο ὁ *Smit*, βλ. *Smit/Herzog*, *The Law of the EEC, A commentary of the EEC - Treaty*, ἄρθρ. 85, Παρατήρ. 85.40, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι τὸσον οἱ οὐσιαστικές ὡς καὶ οἱ τυπικές προϋποθέσεις ἀναγνωρίσεως τῆς ἀγωγῆς ἀποζημιώσεως θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὸ ἴδιο τὸ Κοινοτικὸ Δίκαιο, βλ. κριτικὴ *Pipkorn*, ὁ.π.

32. Ἀπάντηση τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ΕΚ στὴ γραπτὴ ἐρώτηση ἀριθμ. 519/72 τοῦ βουλευτῆ Vredeling. *ABI*, 1973, C. 67/54.

33. *Thiesing*, ὁ.π., *Pipkorn*, ὁ.π.

34. *ABI*, 1978, L 304/77. Ἡ σύμβαση αὐτὴ τροποποιήθηκε λόγω τῆς εἰσόδου τῆς Ἑλλάδος στὴς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες μὲ τὴν Συνθήκη τῆς 25/10/1982, βλ. *ABI*, 1982, L 388/1. Ἡ τροποποίηση δὲν ἔχει ὅμως ἀκόμη τεθεῖ σὲ ἰσχὺ. Σχετικὰ μὲ τὴν Συνθήκη περὶ τῆς ἀρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων κλπ. βλ. *Geimer/Schütze Internationale Urteilsanerkennung* (Kommentar), München 1983. *Kropholler*, *Europäisches Zivilprozessrecht*, Heidelberg 1982. *Schwartz* σὲ v.d. Groeben/Boeckh/Thiesing/Ehlermann, *Kommentar zum EWG - Vertrag*, 3. Auflage, Baden - Baden, 1982 ἄρθρ. 220, ἀριθμ. 132 ἐπ., ὅλοι μὲ περαιτέρω παραπομπές.

35. *ABI* 1982 ὁ.π.

36. βλ. ἐπίσης κατωτέρω Β, II, 4, β.

λόγοι είναι ιδίως ή μη έκπληρωση προϋπάρχουσας ένοχής (άρθρα 330 έπ., 335 έπ., 340 έπ., 362 έπ., 382 έπ. σέ συνδ. μέ άρθρ. 297 ΑΚ), τό πταΐσμα κατά τήν διάρκεια τών διαπραγματεύσεων πρós σύναψη συμβάσεως (άρθρ. 198 σέ συνδ. μέ άρθρ. 297 ΑΚ), ή άδικοπραξία και ιδίως τό άδίκημα (άρθρ. 914 έπ., 919 σέ συνδ. μέ άρθρ. 297 ΑΚ), καθώς επίσης και μία σειρά από λόγους πού προσδιορίζονται σέ άλλους νόμους πέρα του ΑΚ, όπως π.χ. ή αναγκαστική απαλλοτρίωση (άρθρ. 17 Συντάγματος), ζημίες πολεμοπαθών κλπ.³⁷

Τίθεται τό έρώτημα, σέ ποιόν από αυτούς τούς λόγους άστικής ευθύνης μπορεί νά υπαχθεί ή παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Για νά δοθεί άπάντηση στό έρώτημα αυτό πρέπει προηγουμένως νά προσδιορισθεί, ποιός μπορεί νά είναι άφ' ενός ό ευθυνόμενος πρós αποζημίωση και άφ' έτέρου ό δικαιούχος τής αποζημιώσεως.

Είναι προφανές ότι υπόχρεοι πρós αποζημίωση σέ περίπτωση λ.χ. καταρτίσεως συμφωνίας πού προσκρούει στό άρθρ. 85 Σ.ΕΟΚ είναι οί συμβαλλόμενοι, διότι αυτοί παρέβησαν τόν «νόμο». Τά ίδια πρόσωπα δέν μπορούν έπομένως νά είναι ταυτοχρόνως και οί δικαιούμενοι νά ζητήσουν αποζημίωση. Ακόμη και άν υποτεθεί ότι ό ένας από τούς συμβαλλόμενους υπέστη ζημία από τήν συμφωνία πού ό ίδιος κατήρτισε, δέν μπορεί νά έγείρει άγωγή πρós αποζημίωση εναντίον του άντισυμβαλλομένου του για παράβαση του άρθρου 85, διότι και ό ίδιος παρέβη τήν διάταξη αυτή. Δικαιούχοι πρós έγερση τής άγωγής αποζημιώσεως μπορούν συνεπώς νά είναι μόνο τρίτοι, οί όποιοι έξ αίτίας τής περιοριστικής του άνταγωνισμού συμφωνίας υπέστησαν ζημία, π.χ. ό άνταγωνιστής ενός από τούς συμβαλλόμενους, στόν όποιο οί τελευταίοι άρνήθηκαν νά πωλήσουν κάποιο συγκεκριμένο έμπόρευμα³⁸. Κατόπιν αυτού γίνεται φανερό ότι ή παράβαση του άρθρ. 85 Σ.ΕΟΚ δέν μπορεί νά χαρακτηριστεί ούτε ως πταΐσμα έκ τών διαπραγματεύσεων ούτε ως μη έκπληρωση ύφισταμένης ένοχής. Η τελευταία προϋποθέτει έγκυρη συμφωνία μεταξύ ζημιώσαντος και ζημιωθέντος.

Αντίστοιχα στά πλαίσια του άρθρ. 86 Σ.ΕΟΚ υπόχρεως πρós αποζημίωση θά είναι ό καταχρώμενος τήν δεσπόζουσα θέση του στην άγορά και δικαιούχος αυτός πού ύφίσταται τήν κατάχρηση. Η κατάχρηση μπορεί νά άσκηθεί κατά πολλούς τρόπους. Π.χ. ό προμηθευτής είναι δυνατό νά άρνηθεί νά παραδώσει έμπόρευμα σέ έμπορο χονδρικής πωλήσεως, άρα έχουμε άρνηση καταρτίσεως συμβάσεως, ή παραδίδει μέν έμπόρευμα, αλλά μέ πολύ δυσμενείς όρους (πρβλ. και τήν περίπτωση α) του άρθρ. 86, όπου γίνεται λόγος για έπιβολή μη δικαίων τιμών άγοράς ή άλλων όρων συναλλαγής). Άρα ή άπαίτηση αποζημιώσεως δέν μπορεί νά στηριχθεί στην μη έκπληρωση προϋπάρχουσας ένοχής, διότι είτε δέν υπάρχει ένοχη είτε ό άντισυμβαλλόμενος έκπληρεί τήν υπάρχουσα ένοχη.

Απομένουν οί άδικοπραξίες. Είναι φανερό ότι ή παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ θά μπορεί νά αποτελέσει κατά τό έλληνικό δίκαιο λόγο άστικής ευθύνης, εάν θεωρηθεί ως άδίκημα υπό τήν έννοια του άρθρ. 914 ΑΚ. Τό κεντρικό πρόβλημα στην περίπτωση αυτή θά είναι τό εάν ή παράβαση τών διατάξεων αυτών μπορεί νά θεωρηθεί ότι πληροί τούς όρους του «παρανόμου». Θεμελίωση τής άγωγής πρós αποζημίωση στό άρθρο 919 ΑΚ πρέπει έξ άλλου νά αποκλεισθεί, διότι τόσο ή κατάρτιση μιάς συμφωνίας πού περιορίζει τόν άνταγωνισμό όσο και ή κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως στην άγορά άποτελούν ένέργειες πού προσκρούουν στόν «νόμο» (άρθρ. 85, 86 Σ.ΕΟΚ) και όχι στά «χρηστά ήθη».

3. Άδίκημα υπό τήν έννοια του άρθρου 914 ΑΚ ως γενεσιουργός λόγος τής αξιώσεως αποζημιώσεως.

α. Η διάταξη του άρθρου 914 ΑΚ

αα. Γενικά

Η διάταξη του άρθρου 914 ΑΚ καθιερώνει γενική ευθύνη από άδικοπραξία³⁹. Υπόχρεως πρós αποζημίωση είναι εκείνος, ό όποιος ένήργησε παράνομα και υπαίτια και μέ τήν συμπεριφορά του αυτή έπροξένησε σέ άλλον ζημία. Τό πότε όμως ή ανθρώπινη συμπεριφορά είναι παράνομη, δέν ρυθμίζεται από τό άρθρο 914 ΑΚ. Η διάταξη αυτή παραπέμπει σιωπηρά στό σύνολο τής ισχύουσας νομοθεσίας. Για τόν λόγο αυτό άποτελεϊ «λευκό κανόνα δικαίου» (Blanketnorm)⁴⁰. Οί προϋποθέσεις της είναι ή

37. Βλ. λεπτομέρειες Λιτζερόπουλος, Στοιχεία Ένοχικού Δικαίου, Αθήναι, 1960, § 93 (σελ. 96 έπ.).

38. Βλ. λεπτομέρειες κατωτέρω, Β, ΙΙ, 4, α.

39. Βλ. Γεωργιάδης, στό Festschrift für Larenz, München, 1983, σελ. 179, ό ίδιος σέ Γεωργιάδης/Σταθόπουλος, Άστικός Κώδιξ, Ένοχικόν Δίκαιον, Αθήναι, 1982, άρθρ. 914, αριθμ. 6, Σπυριδάκης/Περάκης, Άστικός Κώδιξ, Τόμ. Β/2, Ένοχικόν Δίκαιον (Ειδικόν Μέρος), Αθήναι 1978, Άρθρ. 914, Παρατήρ. Ι.

40. Κατά τήν άποψη τής κρατούσης γνώμης τό άρθρ. 914 ΑΚ είχε ως πρότυπο τό άρθρ. 41 έλβετ. Κώδικ. Ένοχών, πρβλ. Μπαλής, Γεν. Άρχαι Άστ. Δικαίου, 6η έκδ., Αθήναι, 1961, § 171, Λιτζερόπουλος, ό.π., § 241, Φίλιος, Ένοχικόν Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος, Τεύχ. ΣΤ (Άδικοπραξίαι), Αθήναι, 1977, σελ. 555, Γεωργιάδης σέ Γεωργιάδης/Σταθόπουλος, ό.π., άρθρ. 914, αριθμ. 5.6, Λιακόπουλος, Η οικονομική έλευθερία άντικείμενο προστασίας στό δίκαιο του άνταγωνισμού, Αθήναι, 1981, σελ. 148. Αμφιβολίες έκ-

άνθρωπινη συμπεριφορά, τό παράνομο, ή ζημία, ή ύπαιτιότητα και ο αιτιώσης συνδεσμος.

ββ. Οί προϋποθέσεις τής άδικοπρακτικής εϋθύνης: άνθρώπινη συμπεριφορά, παράνομη συμπεριφορά, ζημία, ύπαιτιότητα, αιτιώδης σύνδεσμος.

Η διάταξη του άρθρου 914 ΑΚ προϋποθέτει άνθρώπινη συμπεριφορά. Η συμπεριφορά αυτή μπορεί νά συνίσταται είτε σέ θετική ένέργεια (πράξη) είτε σέ παράλειψη όρισμένης ένέργειας⁴¹. Η πράξη ή παράλειψη πρέπει επί πλέον νά είναι παράνομη⁴² και νά προκαλέσει ζημία. Η ζημία μπορεί νά είναι περιουσιακή ή μή περιουσιακή (ήθική βλάβη ή ψυχική όδύνη). Η πρώτη περιλαμβάνει τόσο τήν πραγματική έπελθοϋσα μείωση τής περιουσίας του ζημιωθέντος (θετική ζημία) όσο και τό διαφυγόν κέρδος⁴³. Η ζημία πρέπει νά προκλήθηκε ύπαίτια, δηλ. νά ύπάρχει πταίσμα. Τό πταίσμα μπορεί νά συνίσταται σέ δόλο, βαρεία ή έλαφρά άμέλεια⁴⁴. Τέλος μεταξύ τής πράξεως ή παραλείψεως και τής ζημίας πρέπει νά ύπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος. Αιτιώδη σύνδεσμο έχουμε, όταν ή πράξη (ή παράλειψη) ύπηρεξε ή πρόσφορη αίτία τής ζημίας (causa adaequata)⁴⁵.

γγ. Ειδικότερα: παράνομη συμπεριφορά (τό «παράνομο»)

Μιά άνθρώπινη συμπεριφορά είναι κατά τό έλληνικό δίκαιο παράνομη, όταν προσκρούει σέ άπαγορευτικό ή έπιτακτικό κανόνα δικαίου⁴⁶. Όπως ήδη έλεχθη, τό άρθρο 914 ΑΚ δέν προσδιορίζει τό ίδιο ποιές πράξεις ή παραλείψεις άπαγορεύονται ή επιβάλλονται. Παραπέμπει στό σύνολο του ισχύοντος δικαίου (Αστικό, Ποινικό, Διοικητικό, Έμπορικό κλπ.)⁴⁷. Δέν είναι άπαραίτητο ή ζημιόγόνος πράξη ή παράλειψη νά προσκρούει σέ συγκεκριμένο γραπτό κανόνα δικαίου. Η προσβολή άγραφου κανόνα δικαίου⁴⁸, ή προσβολή γενικής αρχής του δικαίου⁴⁹ (όπως λ.χ. τής αρχής που άπαγορεύει τήν καταχρηστική άσκηση δικαιώματος, βλ. άρθρ. 281 ΑΚ)⁵⁰ και τέλος ή αντίθεση προς τό πνεϋμα και τούς σκοπούς συγκεκριμένου νόμου ή άκόμη γενικότερα τής έννομης τάξεως⁵¹ είναι επίσης παράνομη.

Έτέθη τό έρώτημα, εάν κάθε παράβαση άπαγορευτικού ή έπιτακτικού κανόνα μπορεί νά θεωρηθεί ως παράνομη υπό τήν έννοια του άρθρου 914 ΑΚ. Τό πρακτικό πρόβλημα που κρύβεται πίσω από τό έρώτημα αυτό είναι, ποιός δικαιούται νά έγείρει άγωγή άποζημιώσεως. Οί περισσότεροι συγγραφείς, στην προσπάθειά τους νά περιορίσουν τήν άδικοπρακτική εϋθύνη σέ άνεκτά όρια, δέχονται ότι ή παράβαση κανόνα δικαίου τότε μόνο μπορεί νά χαρακτηριστεί ως «παράνομη» υπό τήν έννοια του άρθρου 914 ΑΚ, όταν ό κανόνας αυτός καθιερώνει δικαίωμα ή προστατεύει έννομο συμφέρον⁵². Άγωγή άποζημιώσεως βάσει του άρθρου 914 ΑΚ δικαιούνται δηλ. νά έγείρουν μόνον εκείνοι, στους όποιους ό παραβιασθείς κανόνας άπονέμει δικαίωμα ή τών όποιών ό κανόνας αυτός προστατεύει έννομο συμφέρον. Στην τελευταία περίπτωση γίνεται λόγος για «προστατευτικούς νόμους», δηλ. για νόμους που έχουν τεθεί για τήν προστασία ιδιωτικών συμφερόντων⁵³. Άκόμη και νόμοι που άποβλέπουν στην προστασία του γενικού συμφέροντος⁵⁴ μπορούν νά θεωρηθούν ως προστατευτικοί νόμοι υπό τήν έν-

φράζουν οί Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 2.

41. Βλ. λεπτομέρειες Γεωργιάδης, ό.π., αριθμ. 8.9 και 27-30, Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 5, Λιτζερόπουλος, ό.π., § 242 (σελ. 354 έπ.), Ζέπος, Ένοχικών Δίκαιον, Β., Μέρος Ειδικόν, 2η έκδ., Αθήναι, 1965, σελ. 730, Φίλιος, ό.π., σελ. 563 έπ.

42. Για τήν προϋπόθεση αυτή βλ. λεπτομέρειες στην § γγ.

43. Βλ. άρθρ. 298, 932 ΑΚ. Λεπτομέρειες σχετικά Λιτζερόπουλος, ό.π., § 87 (σελ. 92 έπ.), 99 (σελ. 108), Ζέπος, ό.π., σελ. 733 έπ., Γεωργιάδης, ό.π., αριθμ. 12, 80 έπ., Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 7-8, Φίλιος, ό.π., σελ. 661 έπ.

44. Λιτζερόπουλος, ό.π., § 254 έπ. (σελ. 361 έπ.), Ζέπος, ό.π., σελ. 736 έπ., Γεωργιάδης, ό.π., αριθμ. 11, Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 9, Φίλιος, ό.π., σελ. 587.

45. Βλ. λεπτομέρειες Λιτζερόπουλος, ό.π., § 250 σέ συνδ. με 94 έπ. (σελ. 368 σέ συνδ. με 98 έπ.), Ζέπος, ό.π., σελ. 734 έπ., Γεωργιάδης, ό.π., αριθμ. 14, Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 6, Φίλιος, ό.π., σελ. 600 έπ.

46. Γεωργιάδης στό Festschrift für Larenz, ό.π., σελ. 182, Φίλιος, ό.π., σελ. 566, Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 2.

47. Γεωργιάδης στό Festschrift für Larenz, ό.π., ό ίδιος σέ Γεωργιάδη Σταθόπουλο, ό.π., αριθμ. 15 έπ. και ιδιαίτέρως 20, Φίλιος, ό.π., σελ. 567.

48. Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 2 με περαιτέρω παραπομπές, Φίλιος, ό.π., σελ. 566.

49. Γεωργιάδης στό Festschrift für Larenz, ό.π., σελ. 182.

50. Ζέπος, ό.π., σελ. 732, Λιτζερόπουλος, ό.π., § 241 (σελ. 353).

51. Γεωργιάδης σέ Γεωργιάδης Σταθόπουλος, ό.π., αριθμ. 21, Φίλιος, ό.π., σελ. 580 έπ. με περαιτέρω παραπομπές σέ Νομολογία και Έπιστήμη.

52. Πρβλ. Μπαλής, ό.π., § 171, Γεωργιάδης, ό.π., αριθμ. 31 έπ., ό ίδιος στό Festschrift für Larenz, ό.π., σελ. 184 έπ., Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 2, Ζέπος, ό.π., σελ. 731 έπ. Παρόμοια άποψη ύποστηρίζουν και οί Λιτζερόπουλος, ό.π., παρ. 241 έπ. (σελ. 347 έπ.), Φίλιος, ό.π., σελ. 568 έπ.

53. Πρβλ. Γεωργιάδης σέ Γεωργιάδης Σταθόπουλος, ό.π., αριθμ. 50-52, Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., Φίλιος, ό.π., σελ. 578, Λιακόπουλος, ό.π., σελ. 128 έπ.

54. Χρησιμοποιείται επίσης ό όρος «προστασία δημοσίου συμφέροντος» (πρβλ. Φίλιος, ό.π., σελ. 579) ή «προστασία του συμφέ-

νοια του άρθρου 914 ΑΚ, εάν ταυτόχρονα με το γενικό προστατεύουν και ιδιωτικό συμφέρον⁵⁵. Τήν άποψη αυτή ακολουθεί κατά το μεγαλύτερο μέρος της και η Νομολογία⁵⁶.

Επιστήμη και Νομολογία ανέπτυξαν εν τῷ μεταξύ περιπτωσιολογία σχετικά με το «παράνομο» του άρθρου 914 ΑΚ. Έτσι ως παράνομη χαρακτηρίζεται ή παράβαση διατάξεως, ή οποία θεμελιώνει *απόλυτο δικαίωμα*. Ός τέτοιο θεωρείται το δικαίωμα της προσωπικότητας, ή κυριότητα⁵⁷ και τά εμπράγματα δικαιώματα, ή νομή και ή προστατευόμενη κατοχή, το δικαίωμα προσδοκίας του αγοραστή που αγόρασε πράγμα με επιφύλαξη κυριότητας του πωλητή, το δικαίωμα επί των προϊόντων της διανοίας και των εφευρέσεων, το κληρονομικό δικαίωμα και τά περισσότερα από τά οικογενειακά δικαιώματα^{58,59}.

Ός παράνομη χαρακτηρίζεται επίσης ή παράβαση διατάξεως, ή οποία, ναί μὲν δέν θεμελιώνει απόλυτο δικαίωμα, πλὴν ὅμως προστατεύει *ἀμέσως ἔννομο συμφέρον* ιδιωτῶν⁶⁰. Τό πότε αὐτό συμβαίνει, πρέπει νά ἐρευνᾶται γιά κάθε περίπτωση χωριστά.

Ἡ Νομολογία ἔχει χαρακτηρίσει ἐν τῷ μεταξύ μία σειρά ἀπό διατάξεις ὡς «προστατευτικούς νόμους». Στίς περιπτώσεις αὐτές τά δικαστήρια δέν ἀπαιτοῦν ή διάταξη νά ἀποβλέπει ἀποκλειστικά στήν προστασία ιδιωτικῶν συμφερόντων. Ἀρκεῖ, πέρα του γενικοῦ, νά προστατεύει καί ιδιωτικό συμφέρον⁶¹. Ἰδιαίτερα πρέπει νά τονισθεῖ ὁ χαρακτήρας προστατευτικοῦ νόμου, τόν ὁποῖο, σύμφωνα μέ τήν κρατούσα ἄποψη στήν Ἐπιστήμη καί Νομολογία, ἔχει ή διάταξη του άρθρου 281 ΑΚ. Ἡ κατάχρηση δικαιώματος εἶναι πράξη παράνομη, διότι ἀντίκειται ὄχι μόνο στήν ρητή διάταξη του άρθρου 281 ΑΚ, ἀλλά καί στίς γενικές ἐπιταγές τῆς ἔννομης τάξεως. Θεμελιώνει δέ, ὅταν πληροῦνται καί οἱ ὑπόλοιπες προϋποθέσεις του άρθρ. 914 ΑΚ, ἀξίωση πρὸς ἀποζημίωση σύμφωνα μέ τήν διάταξη αὐτή καί ἀξίωση πρὸς καταβολή χρηματικῆς ἱκανοποιήσεως γιά ἠθική βλάβη σύμφωνα μέ τό άρθρο 932 ΑΚ⁶².

β. Ἡ παράβαση τῶν άρθρων 85,86 Σ.ΕΟΚ ὡς «παράνομο» ὑπό τήν ἔννοια του άρθρου 914 ΑΚ.

αα. Γενικά

Ὑστερα ἀπ' ὅσα ἐξετέθησαν πιο πάνω γίνεται φανερό ὅτι τό πρόβλημα συγκεντρώνεται στό ἐρώτημα, κατά πόσον τά ἄρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ ἀποβλέπουν στήν προστασία, ὄχι μόνο του ἀνταγωνισμοῦ ὡς θεσμοῦ, ἀλλά καί ιδιωτικῶν συμφερόντων. Ἐρωτᾶται δηλ. μέ ἄλλα λόγια, ἂν τά ἄρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς «προστατευτικοί» νόμοι ὑπό τήν ἔννοια του άρθρ. 914 ΑΚ. Σέ καταφατική περίπτωση ή προσβολή τῶν διατάξεων αὐτῶν ἀποτελεῖ παράνομη συμπεριφορά, πράγμα τό ὁποῖο θά δίνει σέ κάθε τρίτο πού ὑπέστη ζημία ἀπό τήν συμπεριφορά αὐτή τό δικαίωμα νά ἐγείρει ἀγωγή ἀποζημιώσεως (ἐφ' ὅσον βεβαίως πληροῦνται καί οἱ ὑπόλοιπες προϋποθέσεις του άρθρου 914 ΑΚ).

Τό γεγονός ὅτι οἱ διατάξεις τῶν άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ δέν ἐτέθησαν ἀπό τόν Ἑλληνα νομοθέτη, δέν ἀποτελεῖ ἐμπόδιο στό νά θεωρηθεῖ ή παράβασή τους ὡς παράνομη συμπεριφορά ὑπό τήν ἔννοια του άρθρου 914 του ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικα. Μετά τήν εἴσοδο τῆς Ἑλλάδος στίς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες (1.1.1981) τό Εὐρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο ἀποτελεῖ, σύμφωνα μέ τό άρθρο 28 § 1 του ἑλλην. Συντάγματος, ἀναπόσπαστο τμήμα τῆς ἑλληνικῆς ἔννομης τάξεως⁶³. Ἡ νομοθεσία, στήν ὁποία

ροντος τῆς ὁλότητος» (πρβλ. *Λιακόπουλος*, ὁ.π., σελ. 131).

55. *Μπαλής*, ὁ.π., § 171, *Ζέπος*, ὁ.π., σελ. 732, *Λιτζερόπουλος*, ὁ.π., σελ. 350 ἐπ. *Φίλιος*, ὁ.π., σελ. 579, *Σπυριδάκης Περάκης*, ὁ.π., *Γεωργιάδης*, ὁ.π., ἀριθμ. 50 ἐπ., *Λιακόπουλος*, ὁ.π., σελ. 147 ἐπ.

56. Βλ. μέ παραπομπές σέ πλειάδα ἀποφάσεων ἀντί ἄλλων πολλῶν *Γεωργιάδης*, ὁ.π., ἀριθμ. 52-54 καί *Σπυριδάκης Περάκης*, ὁ.π.

57. Ὅρισμένες δικαστικές ἀποφάσεις ἐπεκτείνουν τήν προστασία τῆς κυριότητας καί στήν περιουσία γενικά. βλ. λεπτομέρειες καί κριτική *Γεωργιάδης*, ὁ.π., ἀριθμ. 37 (σελ. 703-704).

58. *Γεωργιάδης*, ὁ.π., ἀριθμ. 31-49, *Σπυριδάκης Περάκης*, ὁ.π., *Φίλιος*, ὁ.π., σελ. 572 ἐπ., ὄλοι μέ πολυάριθμες παραπομπές σέ Νομολογία καί Ἐπιστήμη. Εἰδικά γιά τό δικαίωμα ἐπί τῶν προϊόντων τῆς διανοίας καί τῶν εφευρέσεων βλ. καί *Κουμάντος*, Πνευματική ἰδιοκτησία, 2α ἐκδ., σελ. 268, *Ἀσπρογέρακας-Γρίβας*, Θέματα πνευματικῆς ἰδιοκτησίας κλπ., 1970, σελ. 168 ἐπ., *Ἀργυριάδης*, Εὐρεσιτεχνία, 2α ἐκδ., σελ. 131, *Ν. Ρόκας*, Δικαιόσημάτων, σελ. 19. Γιά τά οικογενειακά δικαιώματα βλ. ἰδίως *Δεληγιάννης*, Οἰκογενειακόν Δίκαιον, Α' Τευχ., 2η ἐκδ., 1980, σελ. 133 ἐπ.

59. Ἀμφισβητούμενο εἶναι τό ζήτημα ἂν ή προσβολή σχετικοῦ (ἐνοχικοῦ) δικαιώματος ἐκ μέρους τρίτου μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς παράνομη ὑπό τήν ἔννοια του άρθρου 914 ΑΚ, πρβλ. ἀντί ἄλλων πολλῶν *Σπυριδάκης Περάκης*, ὁ.π., Ὑπέρ του παρανόμου χαρακτήρα *Ζέπος*, ὁ.π., σελ. 731, Ἀντίθετος *Γεωργιάδης* στό *Festschrift für Lagenz*, ὁ.π., σελ. 186 ἐπ. καί σέ *Γεωργιάδης-Σταθόπουλο*, ὁ.π., ἀριθμ. 46 ἐπ., *Φίλιος*, ὁ.π., σελ. 576. Κρατούσα φαίνεται ή ἄποψη πού ἀρνεῖται τόν παράνομο χαρακτήρα. βλ. λεπτομέρειες *Γεωργιάδης*, ὁ.π., *Φίλιος*, ὁ.π.

60. Γιά τήν διάκριση δικαιώματος καί ἔννομου συμφέροντος βλ. *Μπαλής*, ὁ.π., § 22, *Μιχαηλίδης-Νουάρως*, Δίκαιον καί κοινωνική συνείδηση, σελ. 197 ἐπ.

61. Βλ. πολυάριθμες δικαστικές ἀποφάσεις σέ *Γεωργιάδης*, ὁ.π., ἀριθμ. 53-55, καί *Σπυριδάκης Περάκης*, ὁ.π., παρατήρ. 2.

62. Πρβλ. *Γεωργιάδης*, ὁ.π., ἀριθμ. 56 μέ περαιτέρω παραπομπές σέ Ἐπιστήμη καί Νομολογία.

63. Κατά τό άρθρο 28 § 1 Συντ. «οἱ γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθὼς καί οἱ διεθνεῖς συμβάσεις ὑπό τήν ἐπι-

τό άρθρο 914 ΑΚ ως λευκός κανόνας δικαίου παραπέμπει, περιλαμβάνει έπομένως καί τό Εϋρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο.

Τό εάν τά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ αποτελούν «προστατευτικούς νόμους», είναι θέμα, τό όποιο κατ' αρχήν θά κριθεί από τά έλληνικά δικαστήρια. Στην κρίση τους όμως αυτή τά έλληνικά δικαστήρια δεσμεύονται από τήν έρμηνεία πού έχει δώσει στις διατάξεις αυτές τό ΔικΕΚ. Η δέσμευση άπορρέει από τό γεγονός ότι οί έρμηνευτικές διατάξεις είναι διατάξεις του Εϋρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου, άρμόδιο δέ για τήν έρμηνεία τους όργανο είναι σύμφωνα μέ τήν Συνθήκη σέ τελευταία άνάλυση τό ΔικΕΚ (πρβλ. άρθρα 164, 177 Σ.ΕΟΚ). Τά έθνικά δικαστήρια πού έχουν άμφιβολίες ως πρός τήν έρμηνεία κάποιας συγκεκριμένης διατάξεως του Κοινοτικού Δικαίου δικαιούνται ή κατά τίς περιστάσεις υποχρεούνται νά παραπέμψουν τό ζήτημα στό ΔικΕΚ πρός έκδοση προδικαστικής άποφάσεως (πρβλ. άρθρ. 177 Σ.ΕΟΚ). Από τήν στιγμή όμως πού τό ΔικΕΚ θά έκδώσει τήν άπόφασή του, ή έρμηνεία πού αυτό δίνει στην συγκεκριμένη διάταξη είναι δεσμευτική για τό έθνικό δικαστήριο πού έθεσε τό έρώτημα. Είναι όμως εξ ίσου πιθανό τό έθνικό δικαστήριο νά κρίνει ότι σέ κάποιο θέμα, για τό όποιο τό ΔικΕΚ έχει ήδη άποφανθεί, ή άπόφαση του τελευταίου δέν αφήνει άμφιβολίες ως πρός τήν έρμηνεία τής σχετικής διατάξεως. Στην περίπτωση αυτή τό έθνικό δικαστήριο θά υίοθετήσει τήν έρμηνεία του ΔικΕΚ χωρίς νά θέσει προδικαστικό έρώτημα.

Μέ τήν άνάλυση αυτή γίνεται φανερό ότι, από τήν στιγμή πού ό χαρακτηρισμός των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ από τό ΔικΕΚ ως προστατευτικών νόμων – χαρακτηρισμός, για τόν όποιο οί σχετικές άποφάσεις του ΔικΕΚ δέν αφήνουν στόν έθνικό δικαστή κανένα περιθώριο για άμφιβολίες⁶⁴ – δεσμεύει τόν έλληνα δικαστή, τό ενδιαφέρον συγκεντρώνεται στό έρώτημα, ποία στάση τηρούν στην πράξη τά έλληνικά δικαστήρια καί ποία είναι επί του προβλήματος αυτού ή γνώμη τής έλληνικής έπιστήμης.

ββ. Η Νομολογία

Ηδη καί πριν από τήν είσοδο τής Ελλάδος στις Εϋρωπαϊκές Κοινότητες (1.1.1981) ή έλληνική Νομολογία είχε άσχοληθεί μέ τά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Δικαστικές άποφάσεις έπικαλούνται τά άρθρα αυτά για νά έρμηνεύσουν διατάξεις του έλληνικού δικαίου. Μέ τόν τρόπο αυτό άναγνωρίσθηκε στα άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ οίονεί ισχύς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τής πρακτικής αυτής των έλληνικών δικαστηρίων άποτελεί ή άπόφαση άριθμ. 5808/1976 του Έφετείου Αθηνών⁶⁵. Τό Δικαστήριο άποφάνθηκε ότι ή παράλληλη είσαγωγή ενός προϊόντος στην Ελλάδα από τρίτον, ό όποιος έγνώριζε ότι ό ανταγωνιστής του είχε τό άποκλειστικό δικαίωμα είσαγωγής καί πωλήσεως του έν λόγω προϊόντος στην Ελλάδα, δέν προσκρούει στα χρηστά ήθη υπό τήν έννοια του άρθρ. 1 του Ν. 146/1914 περί άθεμίτου άνταγωνισμού⁶⁶. Πρός θεμελίωση αυτής τής έρμηνείας τό Δικαστήριο έπικαλέσθηκε μεταξύ των άλλων⁶⁷ καί τό έπιχείρημα ότι συμβάσεις άποκλειστικής πωλήσεως, καί ιδιαίτερα αυτές πού συνδυάζονται μέ άπόλυτη γεωγραφική προστασία, χαρακτηρίζονται από τήν Έπιτροπή των ΕΚ, λόγω αντίθεσεως τους πρός τό άρθρο 85 Σ.ΕΟΚ, ως άκυρες⁶⁸.

Μετά τήν είσοδο τής Ελλάδος στις ΕΚ έκδόθηκαν τουλάχιστον τρεις άποφάσεις από έλληνικά δικαστήρια, οί όποιες έχουν σχέση μέ τό θέμα τής άμεσης έφαρμογής των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Τό Έφετείο Αθηνών μέ τήν άπόφασή του άριθμ. 7964/1982⁶⁹ δέχθηκε έμμέσως ότι ή προσβολή των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ είναι πράξη παράνομη υπό τήν έννοια του άρθρ. 914 ΑΚ. Τό ιστορικό τής ύποθέσεως έχει ως εξής: μεταξύ μιάς άγγλικής έπιχειρήσεως παραγωγής Whiskey καί ενός έλληνο έμπόρου συνήφθη σύμβαση άποκλειστικής είσαγωγής καί πωλήσεως του προϊόντος αυτού στην Ελλάδα (σύμβαση άποκλειστικού έμπορικού άντιπροσώπου). Η σύμβαση περιείχε ρήτρα, σύμφωνα μέ τήν όποία

κύρωσή τους μέ νόμο καί τή θέση τους σέ ισχύ σύμφωνα μέ τούς όρους καθεμιάς άποτελούν άναπόσπαστο μέρος του έσωτερικού έλληνικού δικαίου καί υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου...»

64. Βλ. άνωτέρω Β' Ι.

65. ΕΕΔ. 1977. σελ. 484 έπ.

66. Σχετικά μέ τόν Ν. 146/1914 περί άθεμίτου άνταγωνισμού βλ. άντί άλλων πολλών Ν. Ρόκας, Αθέμιτος Ανταγωνισμός, Αθήναι, 1975.

67. Τό κύριο έπιχείρημα του Δικαστηρίου ήταν ότι σέ μιά έλεύθερη οικονομία κανένας έπιχειρηματίας δέν έχει τό δικαίωμα νά άποκλείσει έναν άνταγωνιστή του από τήν αγορά. Συμβάσεις άποκλειστικής πωλήσεως μεταξύ προμηθευτού καί έμπόρου δημιουργούν άπλώς καί μόνο ένοχική σχέση μεταξύ των συμβαλλομένων, τήν όποία δέν υποχρεούται νά σεβασθεί κάποιος τρίτος. ΕΕΔ. ό.π., σελ. 485-486. Ως πρός τήν νομική αξιολόγηση των συμβάσεων άποκλειστικής πωλήσεως δέν υπάρχει στην Ελλάδα όμοφωνία. πρβλ. Πρόεδρος Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης, άριθμ. 1572/1976, ΑρχΝ 1968, σελ. 735 έπ. μέ σχόλιο Κουτσουμάρη, Πρωτοδικείο Κορίνθου, άριθμ. 59/1977, ΕΕΔ, 1977, σελ. 477 έπ. μέ σχόλιο Λιακόπουλου, Πρωτοδικείο Ιωαννίνων, άριθμ. 904/1976, ΕΕΔ 1977, σελ. 486 έπ. Βλ. καί Ν. Ρόκας, ό.π. μέ περαιτέρω παραπομπές σέ Έπιστήμη καί Νομολογία.

68. ΕΕΔ, ό.π., σελ. 486. Πρβλ. έπίσης Πρόεδρος Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης, ό.π., σελ. 738, Πρωτοδικείο Κορίνθου, ό.π., σελ. 478.

69. ΕΕΝ. 1983. σελ. 849 έπ.

κάθε συμβαλλόμενος είχε μετά την συμπλήρωση ορισμένου χρόνου και με τήρηση τριμήνου προειδοποιητικής προθεσμίας δικαίωμα καταγγελίας της συμβάσεως. Δεκατρία χρόνια μετά την κατάρτιση της συμβάσεως ο άγγλος προμηθευτής έκανε χρήση της ρήτρας αυτής και όρισε άλλον έλληνα έμπορο ως αποκλειστικό πωλητή του προϊόντος του στην Ελλάδα. Ο έμπορος, του οποίου καταγγέλθηκε η σύμβαση, ηγείρε άγωγή άποζημιώσεως τόσο κατά του προμηθευτή όσο και κατά του ανταγωνιστή του⁷⁰. Τό πρωτοβάθμιο δικαστήριο άπέρριψε την άγωγή. Την ίδια τύχη είχε και η έφεση ένώπιον του Έφετείου Αθηνών. Τό δευτεροβάθμιο δικαστήριο στήριξε την άπορριπτική του άπόφαση, μεταξύ τών άλλων⁷¹ και στό έπιχείρημα ότι η καταγγελία της συμβάσεως αποκλειστικής πωλήσεως δέν προσκρούει ούτε στό άρθρο 85 ούτε στό άρθρο 86 Σ.ΕΟΚ⁷². Από τό έπιχείρημα αυτό συνάγεται έξ αντιδιαστολής ότι τό δικαστήριο θά άναγνώριζε την άξίωση πρόσ άποζημίωση στην περίπτωση που θά θεωρούσε ότι η καταγγελία της συμβάσεως έκ μέρους του άγγλου παραγωγού προσκρούει στα άρθρα 85, 86 ΕΟΚ. Τό τελευταίο όμως προϋποθέτει λογικώς ότι τό δικαστήριο θεωρεί την προσβολή τών άρθρων αυτών ως πράξη παράνομη υπό την έννοια του άρθρ. 914 ΑΚ. Μέ τόν τρόπο αυτό τό δικαστήριο άναγνώρισε σιωπηρά ότι τά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ είναι διατάξεις άμεσης έφαρμογής, δηλ. διατάξεις, τίς όποιες μπορεί νά επικαλεσθεί ό οίσοσδήποτε («πās τρίτος»), του οποίου θίγεται έννομο συμφέρον.

Μέ την άπόφασή του αριθμ. 722/1983⁷³ τό Είρηνοδικείο Θεσσαλονίκης χαρακτήρισε την προσβολή του άρθρ. 86 Σ.ΕΟΚ ως πράξη παράνομη, η οποία δημιουργεί στον καταστάντα πλουσιότερον άνευ νομίμου αίτιας την ύποχρέωση άποδόσεως της ώφελείας, σύμφωνα μέ τό άρθρ. 904 ΑΚ. Στην δίκη μεταξύ ενός έλληνα δικηγόρου (ένάγων) και της Ολυμπιακής Αεροπορίας (έναγομένη) τό δικαστήριο άποφάνθηκε ότι η στην σύμβαση αεροπορικής μεταφοράς περιλαμβανόμενη ρήτρα σχετικά μέ την άκύρωση εισιτηρίου, (και κρατήσεως θέσεως) έκ μέρους επιβάτου, σύμφωνα μέ την όποία η Ολυμπιακή Αεροπορία έχει τό δικαίωμα σε πτήσεις έσωτερικού νά κατακρατά υπό μορφή άκυρωτικού τέλους ποσό που φθάνει σε μερικές περιπτώσεις τό 30% έως 50% της τιμής του εισιτηρίου, είναι εκτός τών άλλων και άποτέλεσμα καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσεως στην άγορά, και έπομένως προσκρούει στό άρθρ. 86 Σ.ΕΟΚ⁷⁴. Τό Είρηνοδικείο θεώρησε ότι η Ολυμπιακή Αεροπορία έχει δεσπόζουσα θέση στην ελληνική άγορά (γραμμές έσωτερικού) – προϋπόθεση, την όποία θέτει τό άρθρ. 86 Σ.ΕΟΚ–, διότι βάσει νόμου είναι η μοναδική αεροπορική εταιρεία, η όποία έχει τό δικαίωμα νά πραγματοποιεί πτήσεις στό έσωτερικό της χώρας. Τό δικαστήριο περαιτέρω έκρινε ως εύλογο την έπιβολή άκυρωτικού τέλους σε ύψος μόνο μέχρι 15% της τιμής του εισιτηρίου. Για τό ποσό που υπερέβαινε τό 15% άναγνώρισε στον ένάγοντα δικηγόρο άπαίτηση άχρεωστήτου κατ' άρθρ. 904 ΑΚ και καταδίκασε την Ολυμπιακή Αεροπορία νά έπιστρέψει τό αντίστοιχο ποσό. Μέ την άπόφασή του αυτή τό Είρηνοδικείο Θεσσαλονίκης άναγνώρισε τό άρθρ. 86 Σ.ΕΟΚ ως διάταξη άμεσης έφαρμογής, δηλ. ως διάταξη, η όποία παρέχει ευθέως δικαιώματα στους θιγόμενους από την παράβασή της που τά έθνικά διαστήρια είναι ύποχρεωμένα νά σεβασθούν.

Τέλος μέ την άπόφασή του άρ. 556/1983 περί άσφαλιστικών μέτρων⁷⁵ τό Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιώς χαρακτήρισε τά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ ρητώς ως διατάξεις άμεσης έφαρμογής. Τό ιστορικό της ύποθέσεως έχει ως εξής: ελληνική έπιχείρηση, επικαλούμενη την αποκλειστικότητα δικαιώματος εύρεσιτεχνίας που κατείχε, στράφηκε μέ την διαδικασία τών άσφαλιστικών μέτρων κατά ανταγωνιστρίας της έπιχειρήσεως και ζήτησε από τό δικαστήριο νά άπαγορεύσει στην τελευταία την πώληση συγκεκριμένου προϊόντος, τό όποιο αυτή παρουσίαζε στό περίπτερό της στον Πειραιά στα πλαίσια

70. Ο ένάγων στήριξε την άγωγή του κυρίως στα άρθρα 914 σε συνδ. με 281 ΑΚ (κατάχρηση δικαιώματος) και 919 ΑΚ σε συνδ. με 1 Ν. 146 1914 περί άθεμίτου ανταγωνισμού (προσβολή χρηστών ήθών). Έπικουρικώς επικαλέσθηκε και παράβαση διατάξεων του παράγωγου κοινοτικού δικαίου, και συγκεκριμένα της «κατευθυντηρίου άρχής του Συμβουλίου της 18.1.1977 σχετικά με τους έμπορικούς αντιπροσώπους» και του Κανονισμού 67/67 της Έπιτροπής της 22.3.1967 περί συμβάσεων άποκλειστικής πωλήσεως. Σημειωτέον πάντως ότι η υπό του ένάγοντος ως ισχύουσα θεωρούμενη όδηγία του Συμβουλίου της 18.1.1977 ήταν άπλως πρόταση όδηγίας, ύποβληθείσα από την Έπιτροπή, και η όποία άκόμη και σήμερα δέν έχει υιοθετηθεί από τό Συμβούλιο (βλ. τό κείμενό της, Bulletin der Europäischen Gemeinschaften, 1977, Beilage Nr. 1).

71. Κατά την άποψη του δικαστηρίου η καταγγελία της συμβάσεως αποκλειστικής πωλήσεως δέν ήταν ούτε καταχρηστική υπό την έννοια του άρθρ. 281 ΑΚ ούτε προσέκρουε στα χρηστά ήθη υπό την έννοια του άρθρ. 919 ΑΚ ή του άρθρ. 1 του Ν. 146/1914 περί άθεμίτου ανταγωνισμού. ΕΕΝ 1983, σελ. 850-851. Έξ άλλου τό δικαστήριο ύπογραμμίζει ότι οι συμβάσεις άποκλειστικής πωλήσεως, και ιδιαίτερα αυτές που συνδυάζονται με άπόλυτη τοπική προστασία, προσκρούουν κατά την άποψη της Έπιτροπής τών ΕΚ στο άρθρ. 85 Σ.ΕΟΚ. ΕΕΝ, ό.π., σελ. 852.

72. ΕΕΝ, ό.π., σελ. 852.

73. Αδημοσίευτη.

74. Τό δικαστήριο δέχθηκε επίσης ότι η ρήτρα αυτή αντίκειται και στα χρηστά ήθη, και έπομένως είναι άκυρη σύμφωνα με τό άρθρ. 179 ΑΚ, διότι η αεροπορική εταιρεία έκμεταλλεύθηκε την μονοπωλιακή της θέση (η σύμβαση αεροπορικής μεταφοράς στο έσωτερικό είναι ουσιαστικά σύμβαση προσχωρήσεως, διότι οι επιβάτες δέν έχουν άλλη έπιλογή παρά νά ταξιδεύσουν με την Ο.Α.) και συνομολόγησε υπέρ αυτής περιουσιακό ώφέλημα, τό όποιο βρίσκεται σε προφανή δυσανολογία προς την παροχή.

75. ΕΕΝ, 1983, σελ. 571 έπ. με σχόλιο Λιβιεράτου.

της οεινους ναυτιλιακης εκθεσεως Ηοσειδωνεια. Ιό δικαστήριο απέρριψε την αίτηση, μεταξύ των άλλων⁷⁶, με τό επιχείρημα ότι ό θεσμός του αποκλειστικού αντιπροσώπου και του αποκλειστικού δικαιώματος εύρεσιτεχνίας, στους όποιους στηρίχθηκε ή αίτηση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, προσκρούει στά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ⁷⁷. Αναφέρθηκε ρητώς στην Νομολογία του ΔικΕΚ σχετικά με την άμεση εφαρμογή των δύο αυτών διατάξεων⁷⁸ και υπογράμμισε ότι ή καθ' ής έχει τό δικαίωμα νά επικαλεσθεϊ τίς διατάξεις αυτές και νά ζητήσει με την σειρά της την απόρριψη τής αίτησεως⁷⁹.

Από τίς τρεις αποφάσεις μπορούν νά συναχθούν τά έξής συμπεράσματα:

1. Παρ' όλο πού ασχολούνται με διαφορετικά νομικά προβλήματα (άγωγή αποζημιώσεως, άγωγή άδικαιολογήτου πλουτισμού, ασφαλιστικά μέτρα) έχουν τό κοινό χαρακτηριστικό ότι θεωρούν τά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ ως διατάξεις πού προστατεύουν και τό άτομικό συμφέρον. Τοϋτο όμως αντιστοιχεί πλήρως στην νομολογία του ΔικΕΚ περί άμεσης εφαρμογής των άρθρων 85, 86 Σ. ΕΟΚ, πράγμα, τό όποιο σημαίνει ότι, μέχρι τής στιγμής αυτής τουλάχιστον, τά έλληνικά δικαστήρια ευθυγραμμίζονται προς την νομολογία αυτή. Και ναι μέν λείπουν αποφάσεις άνωτάτων δικαστηρίων επί του θέματος αυτού, πλην όμως δέν υπάρχει κανένας λόγος πού νά μάς κάνει νά άμφιβάλλουμε ότι και αυτά θά επιβεβαιώσουν την γραμμή του Έφετείου Αθηνών και των άλλων δικαστηρίων.

2. Η άπόφαση του Έφετείου Αθηνών θεωρεί την παραβίαση των άρθρων 85, 86 ως πράξη παράνομη υπό την έννοια του άρθρ. 914 ΑΚ, με συνέπεια, όταν συντρέχουν και οί υπόλοιπες προϋποθέσεις τής διατάξεως αυτής, νά θεμελιώνεται άγωγή αποζημιώσεως. Η άπόφαση του Ειρηνοδικείου Θεσσαλονικής δέχεται ότι ή παράβαση του άρθρου 86 (ή 85) Σ.ΕΟΚ θεμελιώνει άγωγή άδικαιολογήτου πλουτισμού. Η άπόφαση τέλος του Μονομελοϋς Πρωτοδικείου Πειραιώς άνοίγει τόν δρόμο για την θεμελίωση του παραδεκτου άγωγής προς παράλειψη σε περίπτωση παραβιάσεως των άρθρων 85, 86 Σ. ΕΟΚ.

Η σημασία των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ για την έλληνική έννομη τάξη δέν περιορίζεται στό πρόβλημα τής δυνατότητας έγέρσεως άγωγής αποζημιώσεως λόγω παραβάσεως των διατάξεων αυτών, οϋτε στό γενικότερο πρόβλημα τής δυνατότητας επικλήσεως των διατάξεων αυτών από ιδιώτες (πρόβλημα άμεσης εφαρμογής τους στην Ελλάδα). Τά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ, και γενικά τό κοινοτικό δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού άσκει επί πλέον επίδραση και στην έρμηνεία και εφαρμογή του έθνικου δικαίου κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού. Στα πλαίσια του Ν. 703/1977⁸⁰ έχουν εν τώ μεταξύ έκδοθεϊ άρκετές αποφάσεις από την Έπιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού και τά άρμόδια διοικητικά δικαστήρια. Μερικές από τίς αποφάσεις αυτές αναφέρονται ρητώς στό κοινοτικό δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού.

Στην άπόφασή της αριθμ. 4/1980 λ.χ. ή Έπιτροπή Προστασίας Ανταγωνισμού υποστήριξε την άποψη ότι ό Ν. 703/1977, άπληχώντας διατάξεις τής Συνθήκης τής ΕΟΚ, εισήγαγε στην Ελλάδα τόν θεσμό του έλεύθερου ανταγωνισμού. Μέ τόν όρο αυτό ή Έπιτροπή έννοει τόν ανταγωνισμό, ό όποιος δέν επιτρέπεται νά ύφίσταται περιορισμούς⁸¹. Η ίδια Έπιτροπή άσχολήθηκε στην ύπόθεση αριθμ. 15/1981 με την έρμηνεία των προϋποθέσεων του άρθρ. 1 § 1 του Ν. 703/1977, και συγκεκριμένα με τούς ό-

76. Κατά την άποψη του δικαστηρίου τά δύο προϊόντα χρησιμοποιούνται μέν για την εκτέλεση τής ίδιας έργυσίας (υποβρύχιος καθαρισμός πλοίων), πλην όμως διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τά χαρακτηριστικά, την τεχνολογία και την άπόδοση. Έπομένως δέν υπάρχει παραβίαση του δικαίου τής εύρεσιτεχνίας (ΕΕΝ. ό.π. σελ. 573, άριστ. στήλη άνω). Έξ άλλου τό δικαστήριο δέχθηκε ότι τό δεύτερο προϊόν δέν έπωλείτο στην Ελλάδα, άλλ' άπλως παρουσιάσθηκε σε ειδική έκθεση για νά διαφημίσει την δραστηριότητα τής καθ' ής σε γειτονική χώρα. Έπομένως δέν υπάρχει οϋτε προσβολή του άρθρ. 1 του Ν. 146/1914 περί άθεμίτου ανταγωνισμού (προσβολή χρηστών ήθών), ΕΕΝ. ό.π. (άριστ. στήλη).

77. ΕΕΝ. ό.π.

78. ΕΕΝ. ό.π.

79. ΕΕΝ. ό.π., δεξ. στήλη.

80. Βλ. σχετικά *Argyriadis*. Les méthodes de collaboration entre entreprises indépendantes en droit grec. RHDJ. 1977. σελ. 82 έπ., *Δρυλλεράκης*. Η προστασία του ανταγωνισμού με τόν νόμο 703.1977. ΕΕΝ 1977. σελ. 601 έπ., *Alexandridou*. Das neue griechische Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen. GRUR Int., 1978. σελ. 238. ή ίδια. *Das griechische Gesetz Nr. 703/77 «über die Kontrolle von Monopolen und Oligopolen und über den Schutz des freien Wettbewerbs»*. WUW 1978. σελ. 629 έπ., *Christoyannopoulos*. La nouvelle loi grecque contre les restrictions de la concurrence. Cahiers 1978. σελ. 219 έπ., *Andreopoulos*. The new greek anti-trust law: a strange feeling of déjà vu. CML Rev. 1979. σελ. 109 έπ. *Κριμπάς*. ΕΟΚ και έλληνική νομοθεσία προστασίας του ανταγωνισμού. Αφιέρωμα εις Α. Τσιριντάνη. Αθήναι. 1980. σελ. 107 έπ., *Ε. Περάκης*. Τό πρόβλημα τής συγκεντρώσεως των επιχειρήσεων και τό δίκαιο του ανταγωνισμού. ό.π., σελ. 181 έπ., *Κρεμλής*. Η ρύθμιση του ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων κατά τό ευρωπαϊκό κοινοτικό και τό έλληνικό δίκαιο ΜΔΕΒΕ Θεσσαλονίκης. 1980. Τεύχ. 3. σελ. 157 έπ., *Λιακόπουλος*. Η οικονομική έλευθερία άντικείμενο προστασίας στό δίκαιο του ανταγωνισμού. Αθήναι. 1981. *Κοτσίρης*. Δίκαιο του Ανταγωνισμού. Θεσ/νίκη 1982: *Νικολόπουλος*. Ο έλεύθερος ανταγωνισμός και τό πρόβλημα τής νομικής του προστασίας. ΕΕΔ 1983. σελ. 1 έπ., *Tzouganatos*. Zur Rezeption fremden Rechtsgutes im Bereich des Wirtschaftsrechts (Diss. jur.). Bonn. 1983. σελ. 1139 έπ., *Τζουγανάτος*. Η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης του άρθρ. 2 Ν. 703.77 και ή πρακτική τής Έπιτροπής Ανταγωνισμού. ΕΕΔ. 1984. σελ. 229 έπ., *Γεωργακόπουλος*. Έγχειρίδιο Έμπορικου Δικαίου. Τόμ. 1 - Οί Έμποροι. Τεύχ. 1. Γενικό Μέρος. Αθήνα 1984. σελ. 214 έπ.

ρους «ένηρμονισμένη πρακτική», «άντικείμενο ή αποτέλεσμα τής συμφωνίας» και «περιορισμός του άνταγωνισμού μή έντελώς άσήμαντος». Έπειδή ή διάταξη του άρθρ. 1 § 1 του Ν. 703/1977 είχε ως πρότυπό της τήν διάταξη του άρθρ. 85 Σ.ΕΟΚ —οί δύο διατάξεις εϊναϊ σχεδόν ταυτόσημες— ή Έπιτροπή Προστασίας του Άνταγωνισμού έπικαλέσθηκε για τήν έρμηνεία τών όρων αυτών του άρθρ. 1 § 1 άποφάσεις του ΔικΕΚ σχετικές με τήν αντίστοιχη όρολογία του άρθρ. 85 Σ.ΕΟΚ⁸². Στην άπόφαση άριθμ. 3/1983 τέλος ή Έπιτροπή Προστασίας Άνταγωνισμού έδωσε άρνητική πιστοποίηση στο σύστημα έπιλεκτικής μεταπωλήσεως (Selektiver Vertrieb) τών προϊόντων γνωστής άλλοδαπής έταιρείας καλλυντικών στην Έλλάδα. Τά έπιχειρήματα, στά όποια στηρίχθηκε ή Έπιτροπή Προστασίας Άνταγωνισμού ήταν άκριβώς τά ίδια με αυτά πού χρησιμοποίησε ή Έπιτροπή τών ΕΚ όταν είχε δώσει στην έπιχείρηση άρνητική πιστοποίηση για τό ίδιο άκριβώς σύστημα πωλήσεων στην Κοινή Άγορά⁸³.

γγ. Η Έπιστήμη

Όσο μόρεσα νά έρευνήσω, ή Έπιστήμη στην Έλλάδα δέν έχει μέχρι σήμερα εκφέρει γνώμη έπί του θέματος τής έγέρσεως άγωγής άποζημιώσεως βάσει του άρθρου 914 ΑΚ για παράβαση τών άρθρ. 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Όρισμένοι όμως συγγραφείς έχουν πάρει θέση σχετικά με τό αντίστοιχο πρόβλημα πού γενιέται στά πλαίσια τής έθνικής νομοθεσίας κατά τών περιορισμών του άνταγωνισμού⁸⁴.

Ό Ν. 703/1977 δέν περιέχει ρητή διάταξη πού νά ρυθμίζει τό θέμα τής άπαιτήσεως προς άποζημίωση για παράβαση τών άρθρ. 1 § 1 (άπαγόρευση συμπράξεως έπιχειρήσεων) και 2 (άπαγόρευση καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως δεσπίζουσας θέσεως). Έπειδή όμως καθ' όμόφωνη γνώμη τών συγγραφέων αυτών τά άρθρ. 1 και 2 του Ν. 703/1977 προστατεύουν όχι μόνο τόν άνταγωνισμό ως θεσμό, αλλά και τά άτομικά συμφέροντα, με άλλα λόγια τά άρθρα 1 και 2 εϊναι προστατευτικοί νόμοι⁸⁵, ή προσβολή τών διατάξεων αυτών εϊναι «παράνομη» υπό τήν έννοια του άρθρ. 914 ΑΚ. Η άξίωση προς άποζημίωση για παράβαση τών άρθρ. 1 § 1 και 2 του Ν. 703/1977 γίνεται λοιπόν δεκτή άπό τήν έλληνική Έπιστήμη πού θεωρεί ως νόμιμη βάση τής άγωγής αυτής τό άρθρο 914 ΑΚ.

γ. Συμπέρασμα

Τό τελικό συμπέρασμα πού βγαίνει άπό τήν όλη άνάλυση εϊναι ότι κατά τό έλληνικό δίκαιο εϊναι δυνατή ή έγερση άγωγής άποζημιώσεως για παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Τή νομική βάση για τή στήριξη μιās τέτοιας άγωγής άποτελεί τό άρθρο 914 ΑΚ. Η προϋπόθεση του παρανόμου, τήν όποία θέτει τό άρθρο 914 ΑΚ, πληροϋται, διότι οί διατάξεις τών άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ εϊναι, σύμφωνα με τήν νομολογία του ΔικΕΚ, διατάξεις άμεσης έφαρμογής, δηλ. διατάξεις, τίς όποϊες μποροϋν νά έπικαλεσθούν και ιδιώτες (όταν θίγεται έννομο συμφέρον τους προστατευόμενοάπότίς διατάξεις αυτές). Ο χαρακτηρισμός αυτός τών άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ άπό τό ΔικΕΚ εϊναι δεσμευτικός για τόν έλληνα δικαστή. Τοϋτο όμως δέν δημιουργεί προβλήματα στην πράξη, διότι τά έλληνικά δικαστήρια, ήδη άπό τής εισόδου τής Έλλάδος στις Κοινότητες ουσιαστικά τόν άκολουθούν, θεωρώντας τά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ ως προστατευτικούς νόμους. Με τήν άπόφαση μάλιστα του Έφετείου Άθηνών άριθμ. 7964/1982 αναγνωρίσθηκε για πρώτη φορά έμμέσως ότι ή συμπεριφορά πού προσκρούει στα άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ εϊναι παράνομη υπό τήν έννοια του άρθρ. 914 ΑΚ και έπομένως θεμελιώνει άπαίτηση άποζημιώσεως⁸⁶. Λαμβάνοντας ύπ' όψη και τή στάση τής έλληνικής έπιστήμης στο αντίστοιχο πρόβλημα τών άρθρων 1 § 1 και 2 του έθνικού νόμου κατά τών περιορισμών του άνταγωνισμού, μπορεί κανείς νά κάνει τήν πρόβλεψη ότι πρόβλημα του νόμου βασίμου άγωγής άποζημιώσεως κατ' άρθρο 914 ΑΚ για παράβαση τών άρθρ. 85, 86 Σ.ΕΟΚ δέν θά δημιουργηθεί στην Έλλάδα.

4. Άλλα προβλήματα σχετικά με τήν άγωγή άποζημιώσεως κατ' άρθρο 914 ΑΚ για παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ.

82. ΕΕΔ. 1982, σελ. 648 έπ.

83. ΕΕΔ. 1983, σελ. 693 έπ., 695.

84. Δρυλλεράκης, ό.π., σελ. 618. Λιακόπουλος, ό.π., σελ. 198, έπ., ιδίως σελ. 299-300 (βλ. και σελ. 242, ύποσημ. 86). Κοτσίρης, ό.π., σελ. 178-179.

85. Ό.π. Η αντίθετη γνώμη δέν φαίνεται νά έχει υποστηριχθεί.

86. Τό ότι τό δικαστήριο άπέρριψε τήν συγκεκριμένη άγωγή, όφείλεται στο γεγονός ότι ή καταγγελομένη συμπεριφορά δέν προσέκρουε στα άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ, βλ. άνωτ.

α. Δικαιούχοι και υπόχρεοι προς αποζημίωση, βάρος αποδείξεως, λόγοι αίροντες τό παράνομο, λόγοι αίροντες τόν καταλογισμό, ύψος αποζημίωσης, συντρέχον πταίσμα.

Δικαιούχος προς αποζημίωση κατ' άρθρο 914 ΑΚ (ένεργητική νομιμοποίηση) είναι εκείνος, του οποίου άμεσα (ευθέως) προσεβλήθη δικαίωμα ή έννομο συμφέρον από πράξη προσκρούουσα σε προστατευτικό νόμο⁸⁷, στην προκειμένη περίπτωση στά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Έτσι λ.χ. πρέπει να θεωρηθεί ότι δικαιούται αποζημίωσης ο έμπορος χονδρικής πωλήσεως, ο οποίος υπέστη ζημία επειδή ο μέχρι τότε προμηθευτής του, κάνοντας κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσεως του στην αγορά ή εφαρμόζοντας περιοριστική του ανταγωνισμού συμφωνία που είχε συνάψει με άλλον αντισυμβαλλόμενο, έπαψε ξαφνικά να του παραδίδει εμπόρευμα. Επίσης δικαιούται λ.χ. αποζημίωσης και ο έμπορος χονδρικής πωλήσεως, στον οποίο ο παραγωγός ναί μόν παρέδωσε εμπόρευμα, πλην όμως λόγω καταχρηστικής έκμεταλλεύσεως της δεσπόζουσας θέσεως που είχε στην αγορά, επέβαλε δυσμενέστατους όρους, π.χ. πολύ ύψηλή τιμή. Ζημία δημιουργείται εκτός πάσης άμφιβολίας στο μόν πρώτο παράδειγμα εάν ο έμπορος χονδρικής πωλήσεως είχε προπωλήσει τό εμπόρευμα σε παραδοσιακούς πελάτες του εμπόρους λιανικής πωλήσεως, στο δέ δεύτερο, εάν ο έμπορος χονδρικής πωλήσεως δέν κατάφερε να πωλήσει τό εμπόρευμα στους πελάτες του, ακριβώς λόγω της ύψηλης τιμής, στην οποία και αυτός με τήν σειρά του αναγκάστηκε να τό προσφέρει.

Σύμφωνα με τήν κρατούσα άποψη στην ελληνική επιστήμη δέν δικαιούται αποζημίωσης κατ' άρθρο 914 ΑΚ αντίθετα εκείνος, του οποίου άπλως και μόνον έμμεσα προσβλήθηκε δικαίωμα ή έννομο συμφέρον⁸⁸. Ως κλασσικό παράδειγμα για τήν περίπτωση αυτή αναφέρεται ο δανειστής του ευθέως ζημιωθέντος⁸⁹. Στά παραδείγματά μας δέν θά δικαιούται αποζημίωσης λ.χ. ή Τράπεζα, ή οποία είχε δώσει δάνειο στον έμπορο χονδρικής πωλήσεως, και ή οποία υπέστη ζημία, διότι ο τελευταίος λόγω κλονισμού της οικονομικής του θέσεως δέν είναι σε θέση να έξοφλήσει τά χρέη του.

Εάν οί άμεσα ζημιωθέντες είναι περισσότεροι από έναν, τότε δικαίωμα προς αποζημίωση κατ' άρθρο 914 ΑΚ έχει ο καθένας άπ' αυτούς ξεχωριστά⁹⁰.

Αντίστοιχα υπόχρεως προς αποζημίωση (παθητική νομιμοποίηση) είναι εκείνος, ο οποίος με τή συμπεριφορά του παρεβίασε τά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ και με τόν τρόπο αυτό προκάλεσε ύπαιτίως ζημία σε τρίτον. Στά προηγούμενα παραδείγματα φαίνεται καθαρά ποιοί είναι υπόχρεοι προς αποζημίωση. Εάν τήν ζημία προκάλεσαν περισσότεροι του ενός, ευθύνονται εις όλόκληρον (πρβλ. άρθρα 926, 927 ΑΚ)⁹¹.

Τό βάρος της αποδείξεως για τό παράνομο της συμπεριφοράς, τήν ύπαιτιότητα, τήν ζημία και τόν αιτιώδη σύνδεσμο ανάμεσα στην παράνομη συμπεριφορά και τήν ζημία φέρει ο ζημιωθείς (ένάγων)⁹².

Οί λόγοι άρσεως του παρανόμου, τούς οποίους προβλέπει για τίς άδικοπραξίες ή ελληνική νομοθεσία, ήτοι αυτοδικία (άρθρ. 282 ΑΚ), άμυνα (άρθρ. 284 ΑΚ), κατάσταση ανάγκης (άρθρ. 285 ΑΚ), συναίνεση του παθόντος, σύγκρουση καθηκόντων, έπιτρεπόμενη διοίκηση άλλωτριών (άρθρ. 730 ΑΚ), αντίσταση κατά του επιχειρούντος τήν βίαιη κατάλυση του Συντάγματος (άρθρ. 120 § 4 Συντ.), ως τέλος και οί διατάξεις των άρθρ. 20, 21, 304 § § 4-5, 308 § 2, 367, 371 § 4 ΠΚ, έχουν λόγω της φύσεως τους μικρή μόνο πρακτική αξία επί πυρανόμων πράξεων που προσκρούουν στά άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Τό αυτό ισχύει και για τούς λόγους άρσεως του καταλογισμού, ήτοι τήν έλλειψη συνειδήσεως των πρακτομένων (π.χ. λόγω μέθης, ύψηλου πυρετού κλπ.) και στέρησης χρήσεως του λογικού ένεκα πνευματικής νόσου (άρθρο 915 ΑΚ), τήν μικρή ηλικία (άρθρο 916, 917 § 1 ΑΚ) και τήν ιδιότητα του κωφαλάλου (άρθρο 917 § 2 ΑΚ)⁹³.

Τό ύψος της αποζημίωσης καθορίζεται με βάση τήν έκταση της ζημίας. Με τήν αποζημίωση ά-

87. Γεωργιάδης, ό.π., αριθμ. 69 έπ., Σπυριδάκης-Περάκης, ό.π., παρατήρ. 8, Φίλιος, ό.π., σελ. 663 έπ., Λιακόπουλος, ό.π., σελ. 305. Βλ. και άνωτ. Β. ΙΙ, 3. α. γγ.

88. Γεωργιάδης, ό.π., αριθμ. 74, ό ίδιος, στο Festschrift für Larenz, ό.π., σελ. 196, Φίλιος, ό.π.

89. Γεωργιάδης, σε Γεωργιάδης Σταθόπουλος, ό.π., άρθρ. 914 ΑΚ, αριθμ. 74.

90. Πρβλ. Γεωργιάδης, ό.π., αριθ. 78.

91. Γεωργιάδης, ό.π. αριθ. 79, Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 10, Αιτζερόπουλος, ό.π. § 254 (σελ. 373 έπ.), Φίλιος, ό.π., σελ. 664, 650 έπ.

92. Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 15, πρβλ. επίσης Αιτζερόπουλος, ό.π., § 236 (σελ. 341).

93. Απτομέρειες σχετικά με τούς λόγους άρσεως του παρανόμου και του καταλογισμού, βλ. Γεωργιάδης, ό.π., άρθρ. 914, αριθμ. 57-58, άρθρ. 915, αριθμ. 143, Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 3, 9, Αιτζερόπουλος, ό.π., § 243 έπ. (σελ. 386 έπ.), 246 (σελ. 362 έπ.), Ζεπος, ό.π., σελ. 723 έπ., 736, 740 έπ., Φίλιος, ό.π., σελ. 582 έπ., 596 έπ., όλοι με περαιτ. παραπομπές.

ποκαθίσταται όχι πᾶσα ζημία, αλλά μόνον εκείνη πού βρίσκεται σέ αίτιώδη σύνδεσμο μέ τήν ζημιόγυνο συμπεριφορά⁹⁴. Σημαντικό γιά τόν ζημιωθέντα από πράξη πού προσκρούει στά ἄρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ εἶναι πρῶτον τό γεγονός ὅτι, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 298 ΑΚ, ὡς περιουσιακή ζημία ἀποκαθίσταται όχι μόνον ἡ θετική ζημία (μείωση τῆς περιουσίας), αλλά καί τό διαφυγόν κέρδος⁹⁵. Στό παράδειγμα πού ἀναφέρθηκε προηγουμένως μπορεῖ λοιπόν ὁ ἔμπορος χονδρικής πωλήσεως, στόν ὁποῖο ὁ προμηθευτής σταμάτησε νά παραδίδει ἔμπορεύματα, νά ἀπαιτήσῃ ὡς ἀποζημίωση τό ποσό, τό ὁποῖο θά κέρδιζε, ἐάν λ.χ. παρέδιδε στούς πελάτες του ἔμπορους λιανικής πωλήσεως τά ἔμπορεύματα, τά ὁποῖα οἱ τελευταῖοι εἶχαν προαγοράσει ἀπό αὐτόν.

Σημαντικό εἶναι δεύτερον τό γεγονός ὅτι τό δικαστήριο δύναται κατά τήν κρίση του, ἀντί χρηματικής ἀποζημιώσεως, νά διατάξῃ τήν «ἀποκατάσταση τῆς προηγούμενης κατάστασης», δηλ. τήν *in natura* ἀποκατάσταση τῆς ζημίας (πρβλ. ἄρθρ. 297 ΑΚ), πρᾶγμα τό ὁποῖο στό παράδειγμά μας σημαίνει ὅτι ὁ ζημιώσας προμηθευτής μπορεῖ νά καταδικασθεῖ σέ κατάρτιση τῆς συμβάσεως⁹⁶. Σημαντική τέλος εἶναι καί ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρ. 932 ΑΚ, σύμφωνα μέ τήν ὁποία μπορεῖ νά ἐπιδικασθεῖ εὐλογη χρηματική ἱκανοποίηση γιά ἠθική βλάβη⁹⁷. Στήν Ἐπιστήμη ἔχει ὀρθῶς ἐπίσης ὑποστηριχθεῖ ὅτι δικαιούχοι ἀποζημιώσεως εἶναι όχι μόνον τά φυσικά, αλλά καί τά νομικά πρόσωπα⁹⁸. Τοῦτο ἔχει ἰδιαίτερη σημασία στή σύγχρονη οἰκονομική ζωή, στήν ὁποία οἱ ἔμπορικές ἐταιρεῖες παίζουν σημαντικότερο ρόλο ἀπό τίς ἀτομικές ἐπιχειρήσεις.

Ὡς μᾶλλον σπάνια πρέπει νά θεωρηθεῖ τέλος ἡ περίπτωση, κατά τήν ὁποία ἐπί παραβάσεως τῶν κανόνων τῶν ἄρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ ὑπάρχει καί *συντρέχον πταίσμα* τοῦ ζημιωθέντος⁹⁹. Στήν περίπτωση αὐτή πάντως τό ὕψος τῆς ἀποζημιώσεως θά καθορισθεῖ μέ βάση τήν ρύθμιση τοῦ ἄρθρου 300 ΑΚ¹⁰⁰.

β. Παραγραφή, καθ' ὕλη καί κατά τόπο ἀρμόδιο δικαστήριο

Τά τῆς παραγραφῆς τῆς ἀπαιτήσεως ἀποζημιώσεως γιά παράβαση τῶν ἄρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ καταλαμβάνονται ἀπό τήν γενική διάταξη τοῦ ἄρθρου 937 ΑΚ περί παραγραφῆς ἀπαιτήσεως ἐξ ἀδικπραξίας (παραγραφή 5ετῆς ἢ 20ετῆς)¹⁰¹. Συμπληρωματικά ἐφαρμόζονται οἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 247 ἐπ. ΑΚ.

Ἡ καθ' ὕλη ἀρμοδιότητα τῶν δικαστηρίων, ἐνώπιον τῶν ὁποίων θά ἀσκηθεῖ ἡ ἀγωγή ἀποζημιώσεως γιά παράβαση τῶν ἄρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ, ρυθμίζεται ἀπό τίς γενικές διατάξεις τοῦ ΚΠΔ. Ἀνάλογα μέ τήν ἀξία τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαφορᾶς¹⁰² ἀρμόδιο θά εἶναι γιά ποσό μέχρι 100.000 δρχ. τό Εἰρηνοδικεῖο, γιά ποσό μέχρι 1.000.000 δρχ. τό Μονομελές Πρωτοδικεῖο καί γιά ποσό πάνω ἀπό 1.000.000 δρχ. τό Πολυμελές Πρωτοδικεῖο (πρβλ. ἄρθρ. 14 § 2 καί 18 § 1 Κ.Π.Δ.). Ἀρμόδιο δικαστήριο γιά τήν ἐκδίκαση τῆς ἐφέσεως εἶναι ἀντίστοιχα ἐπί ἀποφάσεων τοῦ Εἰρηνοδικείου καί τοῦ Μονομελοῦς Πρωτοδικείου τό Πολυμελές Πρωτοδικεῖο, ἐπί ἀποφάσεων τοῦ Πολυμελοῦς Πρωτοδικείου τό Ἐφετεῖο τῆς περιφέρειας, στήν ὁποία ἀνήκει τό πρωτοβάθμιο δικαστήριο (πρβλ. ἄρθρ. 18 ἄρ. 2, 19 ΚΠΔ).

Ἐπίσης καί ἡ κατά τόπο ἀρμοδιότητα τῶν δικαστηρίων, ἐνώπιον τῶν ὁποίων θά ἀσκηθεῖ ἡ ἀγωγή γιά παράβαση τῶν ἄρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ, ρυθμίζεται ἀπό τίς γενικές διατάξεις τοῦ ΚΠΔ. Ἀνάλογα μέ τό ἐάν ὁ ἐναγόμενος εἶναι φυσικό ἢ νομικό πρόσωπο, ἀρμόδιο κατά τόπο δικαστήριο εἶναι αὐτό, στήν περιφέρεια τοῦ ὁποίου ὁ ἐναγόμενος ἔχει ἀντίστοιχα τήν κατοικία του ἢ τήν ἔδρα του (πρβλ. ἄρθρα 22,

94. Γεωργιάδης, ὁ.π., ἄρθρ. 914, ἀριθμ. 80. Λιτζερόπουλος, ὁ.π., § 99 (σελ. 108 ἐπ.), Ζέπος, ὁ.π. σελ. 748 ἐπ., Φίλιος, ὁ.π., σελ. 661 ἐπ. πρβλ. καί Λιακόπουλος, ὁ.π., σελ. 307-310.

95. Βλ. ἐπίσης ἄνωτ. Β. Π. 3, α. ββ. Γιά τούς τόκους βλ. Γεωργιάδης, ὁ.π., ἀριθ. 84.

96. Αὐτή εἶναι ἡ μᾶλλον κρατούσα γνώμη στήν Ἐπιστήμη, βλ. Λιτζερόπουλος, Ερμ. ΑΚ, ἄρθρ. 297, ἄρ. β. Σταθόπουλος, Γεν. Ἐνοχ. Δίκ., σελ. 255, Λιακόπουλος, ὁ.π., σελ. 305-306. Ἀντίθετος *Ξυπολιάς*, Ἡ ἀναγκαστική σύμβασις, Ἀθήναι, 1971, σελ. 76, ἐπ. Γιά τό ἀντίστοιχο πρόβλημα στά πλαίσια τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου κατά τῶν περιορισμῶν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ (Ν. 703/1977) βλ. Λιακόπουλος, ὁ.π.

97. Ζέπος, ὁ.π., σελ. 756 ἐπ., ἰδίως 759, Φίλιος, ὁ.π., σελ. 689-691.

98. Ζέπος, ὁ.π., Φίλιος, ὁ.π.

99. Τήν ἴδια γνώμη ὑποστήριξε ἤδη στά πλαίσια τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου κατά τῶν περιορισμῶν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ὁ Λιακόπουλος, ὁ.π., σελ. 308 ἐπ.

100. Σχετικά μέ τά ἐρμηνευτικά προβλήματα τοῦ ἄρθρ. 300 ΑΚ βλ. Φίλιος, ὁ.π. σελ. 656, Λιτζερόπουλος, ὁ.π., § 104 (σελ. 116 ἐπ.) Ζέπος, ὁ.π. σελ. 749, Γεωργιάδης, ὁ.π., ἀριθμ. 81.

101. Σχετικά μέ τήν διάταξη τοῦ ἄρθρ. 937 ΑΚ βλ. Λιτζερόπουλος, ὁ.π., § 255 (σελ. 375 ἐπ.), Ζέπος, ὁ.π., σελ. 760 ἐπ., Φίλιος, ὁ.π., σελ. 697 ἐπ.

102. Σχετικά μέ τόν προσδιορισμό τῆς ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαφορᾶς βλ. ἄρθρ. 11 ΚΠΔ.

25 § 2 ΚΠΔ). Όταν ενάγονται περισσότερα του ενός πρόσωπα, τά όποια συνδέονται μεταξύ τους με τόν δεσμό τής όμοδικίας, άρμόδιο είναι τό δικαστήριο, στην περιφέρεια του όποιου έχει τήν κατοικία ή — όταν δέν υπάρχει κατοικία— τή διαμονή του οίσοσδήποτε από τούς όμοδίκους (πρβλ. άρθρ. 37 § 1 ΚΠΔ).

Άλλοδαποί υπάγονται στη δικαιοδοσία τών έλληνικών πολιτικών δικαστηρίων, έφ' όσον υπάρχει κατά τόπον άρμοδιότητα έλληνικού δικαστηρίου (πρβλ. άρθρ. 3 § 1 ΚΠΔ). Η άρμοδιότητα αυτή είναι επί απαιτήσεως άποζημιώσεως για παράβαση τών άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ μόνο τότε δεδομένη, όταν ο άλλοδαπός έναγόμενος — φυσικό ή νομικό πρόσωπο— έχει στην Ελλάδα τήν κατοικία ή αντίστοιχα τήν έδρά του, όπως ήδη αναπτύχθηκε πιο πάνω, ή όταν συντρέχει κάποια από τίς ειδικές δωσιδικίες τών άρθρ. 22-40 Κ.Π.Δ. Πρακτική αξία στην προκειμένη περίπτωση θά έχουν κυρίως ή δωσιδικία τής δικαιοπραξίας (άρθρ. 33 ΚΠΔ) καί ή δωσιδικία τής περιουσίας (άρθρ. 40 § 1 Κ.Π.Δ.) "Όταν όμως ή Εύρωπαϊκή Σύμβαση περί τής άρμοδιότητος τών δικαστηρίων καί τήν εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων τεθεί σε ισχύ καί για τήν Ελλάδα, δέν θά είναι πλέον δυνατή ή έγερση άγωγής εναντίον ύπηκόων τών Κρατών-Μελών (φυσικών ή νομικών προσώπων) στην Ελλάδα στην περίπτωση πού αυτοί άπλως καί μόνο κατέχουν στη χώρα μας περιουσία (άρθρ. 5, τέταρτη περίπτωση Εύρωπ. Συμβάσεως). Αντίθετα θά είναι δυνατή ή έγερση άγωγής στην Ελλάδα, εάν ή Ελλάδα θεωρηθεί ως ο τόπος του άδικήματος, δηλ. ο τόπος στον όποιο συντελέστηκε ή παράβαση τών άρθρ. 85, 86 Σ.ΕΟΚ (άρθρ. 5. αριθμ. 3 Εύρωπ. Συμβάσεως)¹⁰³

γ. Γενική αξίωση προς παράλειψη, γενική αξίωση προς παροχή (πράξη), χρηματική ποινή, προσωπική κράτηση, ασφαλιστικά μέτρα

Στό έλληνικό δίκαιο τών άδικοπραξιών δέν υπάρχει ρητή διάταξη, ή όποία νά προβλέπει γενική αξίωση προς παράλειψη ή γενική αξίωση προς παροχή (πράξη). Στην Έπιστήμη όμως ύποστηρίζεται ή άποψη — ή όποία πρέπει μάλλον νά θεωρηθεί ως ή κρατούσα— ότι ή έλληνική έννομη τάξη σιωπηρώς αναγνωρίζει τήν γενική αξίωση προς παράλειψη¹⁰⁴. Τούτο στηρίζουν οί συγγραφείς στην ύπαρξη σειράς ειδικών διατάξεων¹⁰⁵, οί όποίες προβλέπουν αξιώσεις προς παράλειψη. Για τόν ίδιο ακριβώς λόγο, δηλ. τής ύπάρξεως σειράς ειδικών διατάξεων πού αναγνωρίζουν αξίωση προς παροχή (πράξη)¹⁰⁶, θά μπορούσε νά ύποστηριχθεί ότι ή έλληνική έννομη τάξη σιωπηρώς αναγνωρίζει καί γενική αξίωση προς παροχή (πράξη). Η αξίωση προς παροχή είναι βεβαίως κατ' άρχήν χαρακτηριστική για τίς ένδοσυμβατικές σχέσεις, πλην όμως ένδέχεται σε όρισμένες περιπτώσεις νά έχει αξία καί επί άδικοπραξιών, ιδίως όταν τό αίτημα του έναγοντος, ως εκ τής φύσεως τής άδικοπραξίας, δέν μπορεί νά ίκανοποιηθεί μόνο με τή βοήθεια τής άγωγής προς παράλειψη.

Η αναγνώριση γενικής αξιώσεως προς παράλειψη ή γενικής αξιώσεως προς παροχή (πράξη) έχει, όπως είναι φανερό, μεγάλη πρακτική αξία επί συμπεριφοράς πού προσκρούει στα άρθρα 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Στην περίπτωση λ.χ. πού προμηθευτής άρνεϊται νά παραδώσει έμπόρευμα σε έμπορο, είναι δυνατόν ο πρώτος νά καταδικασθεί επί τή βάσει άγωγής προς παράλειψη ή άγωγής προς παροχή (πράξη) στην κατάρτιση τής συμβάσεως. Η δυνατότητα αυτή είναι σημαντική ιδίως για τήν περίπτωση πού δέν θά γινόταν δεκτή ή έρμηνεία του άρθρ. 287 έδ. β' ΑΚ, σύμφωνα με τήν όποία στη διάταξη αυτή μπορεί νά θεμελιωθεί ύποχρέωση προς κατάρτιση συμβάσεως (ως μορφή in natura άποζημιώσεως)¹⁰⁷

Άπαραίτητο συμπλήρωμα τής γενικής αξιώσεως προς παροχή (πράξη) καί τής αξιώσεως προς παράλειψη άποτελούν οί ρυθμίσεις του ΚΠΔ περί *χρηματικής ποινής, προσωπικής κρατήσεως καί καταβολής ασφαλείας*. Όταν ο όφειλέτης καταδικασθεί από τό δικαστήριο σε παροχή (πράξη) ή παράλειψη, τό δικαστήριο τόν καταδικάζει (ή άπειλεί) για τήν περίπτωση πού θά παραβεί τήν ύποχρέωσή του αυτή σε χρηματική ποινή ύπέρ του δανειστού μέχρις 100.000 δρχ. καί προσωπική κράτηση μέ-

103. Βλ. άνωτ. Β. Ι.

104. Πρβλ. Λιτζερόπουλος, ό.π., § 252 (σελ. 369 έπ., ιδίως 371), Ζέπος, ό.π., σελ. 762 έπ., Φίλιος, ό.π., σελ. 694 έπ., Σπυριδάκης Περάκης, ό.π., παρατήρ. 16 με περαιτέρω παραπομπές. Αντίθετος Φουρκιώτης, "Η άγωγή επί παραλείψεως", Αθήναι, 1952. Επίσης αντίθετοι στα πλαίσια του ένθνικού δικαίου κατά τών περιορισμών του άνταγωνισμού (Ν. 703/1977) Δρυλλεράκης, ό.π., σελ. 619, Λιακόπουλος, ό.π., σελ. 268 έπ.

105. Πρβλ. άρθρα 57 § 1, 58 έδ. α', 60 έδ. α', 989 έδ. α' 1108 § 1, 1112 § 2, 1132, 1133, 1173, 1187, 1191, 1236, 1284 έδ. α', 1299 έδ. α' ΑΚ, άρθρ. 1 έδ. β', 19 § 1, Ν. 146/1914, περί άθεμίτου άνταγωνισμού.

106. Πρβλ. άρθρ. 1094, 1173, 1236 ΑΚ.

107. Όπως ήδη έλέχθη, πολλοί συγγραφείς θεωρούν ότι ύποχρέωση προς κατάρτιση συμβάσεως μπορεί νά θεμελιωθεί επί του συνδασμού τών άρθρ. 914, 287 έδ. β' ΑΚ ως περίπτωση in natura άποζημιώσεως, βλ. άνωτ. Β. ΙΙ, 4, α (ύψος άποζημιώσεως).

108. Αν ή άπειλή χρηματικής ποινής ή προσωπικής κρατήσεως δέν περιλαμβάνεται στη δικαστική άπόφαση πού καταδικάζει τόν όφειλέτη σε παράλειψη ή άνοχή πράξεως, άπαγγέλεται από τό άρμόδιο Μονομελές Πρωτοδικείο (πρβλ. άρθρ. 947 § 1 έδ. β' Κ.Π.Δ.).

χρως ενός έτους (πρβλ. άρθρ. 946 § 1, 947 § 1 έδ. α' ΚΠΔ)¹⁰⁸. 'Επί αξιώσεως προς παράλειψη τό δικαστήριο δύναται μετά από αίτηση του δανειστού, εκτός από τήν απειλή χρηματικής ποινής και προσωπικής κρατήσεως, νά καταδικάσει τόν όφειλέτη και σε παροχή έγγυήσεως (πρβλ. άρθρο 947 § 2 ΚΠΔ).

Οί γενικές διατάξεις περί ασφαλιστικών μέτρων των άρθρων 682-703 ΚΠΔ βρίσκουν, όπως είναι φυσικό, εφαρμογή και επί της απαιτήσεως αποζημιώσεως για παράβαση των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ. Έτσι σε επείγουσες περιπτώσεις ή προς αποτροπή επικειμένου κινδύνου τά δικαστήρια έχουν τό δικαίωμα νά διατάξουν ασφαλιστικά μέτρα για τήν εξασφάλιση ή διατήρηση δικαιώματος ή ρύθμιση καταστάσεως (πρβλ. άρθρ. 682 ΚΠΔ). Αρμόδιο δικαστήριο είναι κατά κανόνα τό Μονομελές Πρωτοδικείο (πρβλ. άρθρ. 683 ΚΠΔ). Τό δικαστήριο διατάσσει τά κατά τήν κρίση του ένδεδειγμένα κάθε φορά ασφαλιστικά μέτρα και δέν υποχρεούται νά διατάξει τό αιτούμενο (πρβλ. άρθρ. 692 § 1 ΚΠΔ). 'Επί παραβάσεως των άρθρων 85, 86 Σ.ΕΟΚ τό δικαστήριο πού διατάσσει τά ασφαλιστικά μέτρα πρέπει νά λαμβάνει υπ' όψη του και τό αίτημα της άγωγής στην κυρία δίκη (υπάρχουσα ή μελλοντική), εάν δηλ. πρόκειται για άγωγή αποζημιώσεως, άγωγή προς παροχή (πράξη) ή άγωγή προς παράλειψη. Τά ασφαλιστικά μέτρα θά έχουν μέν ως σκοπό νά εξασφαλίσουν τήν κυρία αξίωση, δέν μπορούν όμως νά συνίστανται στην ίκανοποίηση της αξιώσεως αυτής (πρβλ. ρητή ρύθμιση άρθρ. 692 § 4 ΚΠΔ).

The first part of the document
describes the general situation
and the objectives of the
study. It also mentions the
methodology used for data
collection and analysis.

The second part of the document
presents the results of the
study. It includes a detailed
description of the findings
and a discussion of their
implications. The results
show that there is a significant
difference between the two
groups, which is statistically
significant. The data also
indicates that the
intervention group performed
better than the control group
in terms of the measured
variables.

